

Helyzetkép: a hajléktalanellátó rendszer elemzése és bemutatása Pécsen

Jelige: IKV162

2024.06.05.

Tartalom

I. Hajléktalanság mint társadalmi probléma	3
II. Hajléktalanellátás a jogszabályok tükrében	6
II.1. A hajléktalanellátó rendszer felépítése és működése és adatok a szolgáltatásokra vonatkozóan	8
III. A kutatás.....	12
III. 1. A kutatási téma	12
III. 2. A kutatás célja	13
III.2.1. A kutatói kérdések, hipotézisek.....	13
III.3. A kutatás módszerei	13
IV. Hajléktalanellátás Pécsen: a Támasz Alapítvány szolgáltatásai	14
IV.1. Támasz Alapítvány Pécs alapításának története.....	14
IV.2. Támasz Alapítvány Pécs intézményrendszerének bemutatása.....	16
IV.2.1. Krízisszálló.....	20
IV.2.2. Nappali Centrum	22
IV.2.3. Nappali melegedő.....	25
IV.2.4. Férfi éjjeli menedékhely.....	27
IV.2.5. Női éjjeli menedékhely.....	28
IV.2.6. Férfi átmeneti szállók és külső férőhelyek	29
IV.2.7. Női átmeneti szálló és külső férőhely.....	33
IV.2.8. Hajléktalanok ápoló otthona.....	34
IV.2.9. Utcai szociális szolgálat	35
IV.2.10. Dél-Dunántúli Regionális Diszpécserszolgálat	36
VI. Kutatási eredmények összegzése.....	38
VII. Fejlesztési javaslatok.....	42
VIII. Konklúzió.....	46
Felhasznált irodalom.....	48
Jogszabályok.....	51
Melléklet.....	52

I. Hajléktalanság mint társadalmi probléma

A mai magyar hajléktalanellátó rendszer kialakulását a rendszerváltás időszakára tehetjük, a korábbi szocialista rezsim társadalompolitikája a hajléktalanok munkásszállókba, illetve vidéki szociális otthonokba való elhelyezésében merült ki. A rendszerváltás idején a hajléktalan személyek tömeges megjelenéséhez a foglalkoztatás csökkenése, a szocialista állami lakáspolitikai rendszer bedőlése, illetve a munkásszállók és a hasonló szálláslehetőségek csökkenése eredményezte (Ferge, 2017). Budapesten, 1989–1990 telén tömegesen jelentek meg hajléktalanná vált személyek a pályaudvarokon, akik lakhatásért és munkáért demonstráltak. Megsegítésükre létrejött a Hajléktalanokért Társadalmi Bizottság alapítólevele, amely az államtól követelte a lakhatási jog érvényesítését. (Misetics, 2021). Az új kormányzat vezetésével Népjóléti Minisztérium megalapította 1990 őszén a Szociális Válságkezelő Programok Irodáját, melynek a hajléktalanellátás intézményrendszerének kialakítása volt az elsőrendű feladata. Az iroda előterjesztést nyújtott be a hajléktalanság jogi kereteit meghatározó szakmai-szabályozási kérdésekről. Az előterjesztésben a hajléktalanná vált személyek intézménybe történő elhelyezése került fókuszba, azoknak a személyeknek a preventív ellátása, akiket a hajléktalanság veszélyeztet nem került az előterjesztésbe. A hajléktalanság kezelése állami feladattá vált, de az önkormányzati szinten történik a megvalósítás.

A dokumentumban három feladat került meghatározásra a hajléktalanellátó rendszer kiépítésével kapcsolatban. Az első feladat az volt, hogy azokat az intézményeket, amelyek diszfunkcionális működésükkel hozzájárulnak a hajléktalanná váláshoz, funkcióbővítéssel és hajléktalan személyek befogadására alkalmassá tegyék. Második feladatként jelent meg a hajléktalanná vált személyek budapesti koncentrációjának csökkentése. Harmadikként pedig, hogy a szállást adó intézmények felállítása mellett szociális gondozó szolgáltatásokat is létre kell hozni, melyek a problémakezelést és a hajléktalanok felderítését végzik (Papp, 2023). Lakást nem kaptak a demonstráló hajléktalanok, viszont jelentős részben miattuk épült ki a hajléktalanellátó intézményrendszer Magyarországon, a tüntetésükre válaszul (Misetics, 2021). Az 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról¹ a hajléktalan emberek esetében kétféle meghatározást mond ki. Az első definíció értelmében: „Hajléktalan a bejelentett lakóhellyel nem rendelkező személy, kivéve azt, akinek bejelentett lakóhelye hajléktalanszállás.” A hajléktalan emberek részére nyújtott pénzügyi és

¹ 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99300003.tv>

Letöltés ideje: 2024.01.10.

természetbeni ellátások esetén e szerint a definíció szerint kell eljárnia az önkormányzatoknak. A szociális törvény második definíciójának értelmében: „*Hajléktalan az, aki éjszakáit közterületen vagy nem lakás céljára szolgáló helyiségben tölti.*”

A FEANSTA (European Federation of National Organization Working with the Homeless – Nemzetközi Hajléktalanügyi Szervezet) megközelítése szerint a hajléktalan emberek életkörülményeik alapján négy nagyobb típusba sorolhatók: fedél nélküliek (hajléktalanok), lakás hiányában intézményben élő emberekre (effektív hajléktalanok), bizonytalan hajlékban lakó emberekre, nem megfelelő lakásban, vagy nem megfelelő lakáskörülmények között élő emberekre.² A FEANSTA által alkotott hajléktalankategóriák alapján Magyarországon a hajléktalan ellátás fedél nélküliekkel és a lakás hiányában intézményben élő emberekkel foglalkozik.

„*A lakhatás hiánya az egyetlen közös jellemzője annak a sokrétű problémákkal küzdő társadalmi csoportnak, akiket hajléktalanoknak szokás nevezni.*” (Misetics, 2021. p.382)

A hajléktalanság kialakulásában veszélyeztető tényezőt jelentenek a szenvedély és pszichiátriai betegségek, illetve az állami gondozásban felnevelés. Viszont nem minden pszichiátriai- és szenvedélybeteg válik hajléktalanná, a hajléktalanság kialakulásában a kapcsolati védőháló hiánya jelenti a döntő faktort. A veszélyeztetett személyek fokozatosan veszítik el a többségi társadalomhoz fűződő kapcsolatukat, a szociális kapcsolataik leépülnek. A jellemző viselkedés a hajléktalanokká vált egyéneknél, hogy a korábbi kapcsolatai megszakadnak és újak kötődnek a személlyel hasonló helyzetben levő hajléktalanokkal. Így kerülnek a kliensek a hajléktalanellátásba, ahol elkülönített intézményrendszerekben, izolálva élik az életüket a többségi társadalomtól (Breitner, 1999). Bourdieu tőkeelmélete is alátámasztja, hogy a hajléktalan személyek hátrányt szenvednek el és leszakadnak a többségi társadalomtól. Az egyén társadalmi tőkéjének a nagysága a kapcsolatainak számától függ, illetve a tőke méretétől, amelyet azok birtokolnak, akikkel kapcsolatban van. Ha a személy nagy kiterjedtségű kapcsolati hálóval rendelkezik, és a személyek is, akikkel kapcsolatban van, akkor ezt hasznosítva fejlődést érhet el az életében (Bourdieu, 1999). A hajléktalan személyek nem rendelkeznek a reintegrációhoz szükséges kapcsolati tőkével, illetve a kapcsolataikat a többi hajléktalan és az intézményekben dolgozó szakemberek alkotják.

² <https://www.feantsa.org/en/about-us/faq> Letöltés ideje: 2024.01.10.

A szükséglet egy olyan társadalmi kategória, amely kijelöli a javaknak és cselekvési lehetőségeknek a körét, melyekkel az embernek rendelkezni kell ahhoz, hogy megfelelő vagy legalább elfogadható életkörülmények között éljenek (Szöllösi, 2003).

A lakhatás alapvető szükséglet, a biztonság, a családi élet, egészség, elismerés. jövedelemszerzés, az önkifejezés eléréséhez. Abraham Maslow pszichológus és magatartástudományi szakember, aki 1943-ban adta nyilvánosságra a szükséglethierarchia-elméletét. Maslow nem ábrázolta piramisként a különféle szükségleteket, de a különböző szintek között létezik hierarchia, melynek az önmegvalósítás a legmagasabb szintje. A szükségletek a következőképpen épülnek egymásra: (Maslow, 2003)

1. „fiziológiai, élettani szükségletek 2. biztonság iránti szükségletek 3. szeretet, kapcsolatok, a valahova tartozás szükséglete 4. megbecsülés, elismerés szükséglete 5. kognitív, szellemi szükségletek 6. esztétikai és spirituális szükségletek 7. önmegvalósítási szükséglet.” (Darók, 2006. p.40.)

A hajléktalan személyek helyzetére jellemző, hogy Maslow szükséglethierarchia elméletében a legelső vagy a második szintig képesek a szükségleteiket kielégíteni. Amíg a fiziológiai szükségletek és biztonság nem adatik meg egy személynek, addig ebben a deprivált állapotban ragad, magasabb szintű szükségleteit nem képes kielégíteni (Maslow, 2003).

A magyar hajléktalanellátó rendszer kialakulása Bradshaw tipológiájának mentén is leírható, viszont az nem a Budapesten tömegesen megjelent hajléktalan személyek igényeire reflektált, hanem hajléktalanszállók nyíltak meg régi laktanyák épületeiben. Bradshaw a szükséglet négy típusát különbözteti meg. Az *egyszerű szükségletet* az, amit az egyén tapasztal. A rendszerváltáskor pályaudvarokon megjelent hajléktalanok szembesültek a munkásszállók bezárásával és a lakhatásuk, munkahelyük elvesztésével. A *kinyilvánított szükséglet*, a szükséglet megfogalmazása és kinyilvánítása. A pályaudvarokon megjelent hajléktalanok demonstráltak és lakhatást kértek számon az államtól. A *normatív szükséglet*, a szakértők által is felismert és megfogalmazott szükséglet. A demonstráció következtében jött létre a Hajléktalanokért Társadalmi Bizottság, és megnyitották az első hajléktalanszállókat a lakhatásukat elvesztett személyeknek a fővárosban. A *komparatív szükséglet* azonos problémákkal küzdő, de különféle segítségben részesülő emberek összehasonlításával felszínre kerülő szükségleteket jelenti. A demonstráló hajléktalanok lakásokat követeltek, viszont hajléktalanellátó rendszerben oldották meg a lakhatásukat (Bradshaw, 1972).

II. Hajléktalanellátás a jogszabályok tükrében

Az ellátórendszer és a szolgáltatások, melyeket a hajléktalan emberek igénybe tudnak venni, meghatározzák a mindennapi szükségleteik kielégítését, a társadalmi reintegrációs lehetőségeiket. A szolgáltatások működését és elérhetőségét jogszabályi keretek biztosítják, melyek az emberi- és nemzetközi jogi normákhoz kapcsolódnak. Az emberi jogok közül a lakhatáshoz való jogot a másodgenerációs jogok (gazdasági, szociális, kulturális jogok) deklarálja. Az államok kötelezettség e jog érvényesülése tekintetében, vagy annak végrehajtása tekintetében nem ilyen egyértelmű. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 25. cikkének 1. pontja a következőképpen rendelkezik: *„Minden személynek joga van saját maga és családja egészségének és jólétének biztosítására alkalmas életszínvonalhoz, nevezetesen élelemhez, ruházathoz, lakáshoz, orvosi gondozáshoz, valamint a szükséges szociális szolgáltatásokhoz, joga van a munkanélküliség, betegség, rokkantság, özvegység, öregség esetére szóló, valamint mindazon más esetekre szóló biztosításhoz, amikor létfenntartási eszközeit akaratától független körülmények miatt elveszíti.”*³

Napjainkban Magyarországon a hajléktalanná váláshoz hozzájáruló akcidentális krízishelyezetek, amelyek lehetnek például válás, özvegység, munkanélküliség vagy betegség nem oldódnak meg a preventív eszközökkel hajléktalanság elkerülésének érdekében, hanem potenciális veszélyeztető tényezőkként számítanak a hajléktalanná váláshoz. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában minden személynek és családnak joga van az egészségének és jólétének alkalmas életszínvonalhoz. Ez a hajléktalanná vált személyeknél nem jelenik meg, hiszen lakhatásuk elvesztése által, illetve betegségek, munkanélküliség bekövetkeztével a nyilatkozatban leírt jóléthez megfelelő életszínvonalat nem tudják elérni.

Magyarország Alaptörvényében az állam törekszik az emberhez méltó lakhatás feltételeinek megteremtésére, de nem garantálja azt. Továbbá az Országgyűlés 2018-ban elfogadta az Alaptörvény és a szabálysértési törvény módosítását, amely 2018. október 15-én hatályba lépett, és amely így büntethetővé és tiltottá tette az életvitelszerűen közterületen való tartózkodást, ami alapvetően kriminalizálta a hajléktalanok helyzetét.

³ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata <https://www.ohchr.org/en/human-rights/universal-declaration/translations/hungarian?LangID=hng> Letöltés ideje: 2024.01.11.

XXII. cikk (1) Az állam jogi védelemben részesíti az otthont. Magyarország törekszik arra, hogy az emberhez méltó lakhatás feltételeit és a közszolgáltatásokhoz való hozzáférést mindenki számára biztosítsa.

(2) Az emberhez méltó lakhatás feltételeinek a megteremtését, továbbá a közterület közcélú használatának védelmét az állam és a helyi önkormányzatok azzal is segítik, hogy törekszenek valamennyi hajlék nélkül élő személy számára szállást biztosítani.

(3) Tilos az életvitelszerű közterületen tartózkodás.⁴

A 2012. évi II. törvény⁵ szerint, ha valaki közterületen tartózkodik és nem hagyja el rendőri felszólításra a területet, illetve hajléktalan személyeket ellátó intézményt nem hajlandó igénybe venni, vagy amennyiben 90 napon belül háromszor figyelmeztették, szabálysértést követ el. Annak büntetése nem terjed ki pénzbírságra, viszont közérdekű munkavégzésre vagy elzárásra igen. A hajléktalan személyek tulajdonát a hatóságok elkobozhatják és hat hónap után meg is semmisíthetik azokat. Az utcai életmódot folytató hajléktalanok bizalmatlanok az intézményi ellátási formákkal kapcsolatban, a büntetés alkalmazása fokozhatja ezt az érzést. A személyes tárgyaik megsemmisítése pedig azért aggályos, hiszen nekik az a tulajdonuk, ragaszkodnak hozzájuk.

Magyarországon az 1993. évi III. törvény⁶ tartalmazza a szociális biztonság megteremtése és megőrzése érdekében az állam által biztosított egyes szociális ellátások formáit, szervezetét, a szociális ellátásokra való jogosultság feltételeit, valamint érvényesítésének garanciáit. A törvény definiálja a hajléktalan személyeket, és a hajléktalanellátó rendszer alap és szakosított ellátásait. 2023. március 1-jén lépett hatályba a törvény 2 §-ának módosítása, amivel az állam az egyének felelősségét hangsúlyozza a nehéz helyzetük kialakulásáért, és a szubszidiaritás elve szerint az állami beavatkozás a helyzet javítására csak az utolsó lépcsőfok az állampolgárok életében.

⁴ Magyarország Alaptörvénye <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv> Letöltés ideje: 2024.01.11.

⁵ 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200002.tv> Letöltés ideje: 2024.01.10.

⁶ 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99300003.tv> Letöltés ideje: 2024.01.10.

II.1. A hajléktalanellátó rendszer felépítése és működése és adatok a szolgáltatásokra vonatkozóan

A hajléktalanellátó szociális intézményekre vonatkozó szabályokat az 1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről⁷ foglalja össze. A hajléktalanellátó rendszer a következőképpen épül fel:

A nappali melegedő lehetőséget biztosít a hajléktalan személyek részére a tisztálkodásra, közösségi együttlétre, a pihenésre, a személyes ruházat tisztítására, az étel melegítésére, tállalására, elfogyasztására. Az étkeztetés nem előírt feladat a nappali melegedők számára. Azok a hét minden napján 8 óra és 18 óra között tartanak nyitva.

Az utcai szociális munka 2006-ban vált a szociális alapszolgáltatássá. Az utcai szociális munka feladata az utcán, közterületen, nem lakás céljára szolgáló helyen élők életet vagy testi épséget veszélyeztető helyzetének megszüntetése, az életmóddal járó ártalmak csökkentése. Az utcai szociális munkások feladata, hogy felkutassa a hajléktalan személyeket és egészségügyi- vagy hajléktalanellátó intézménybe szállítsa őket.

A diszpécsterszolgálat fogadja a közterületeken élő, kritikus helyzetbe került emberekre vonatkozó bejelentéseket, majd az utcai szociális szolgálatot vagy más szolgáltatókat értesíti. A diszpécsterszolgálat kapcsolatot tart az utcai szociális munkásokkal, intézményekkel, orvosi ügyeletekkel és a hajléktalanok számára ellátást nyújtó egyéb szolgáltatókkal, ezenfelül gyűjti és rendszerezi a régióban működő, hajléktalan emberek ellátásával foglalkozó intézmények férőhelyadatait és az intézmények szolgáltatásainak igénybevételének módját.

A krízisszálló minden év november 1-jétől április 30-ig kizárólag éjszakai benntartózkodásra nyújt lehetőséget. A szolgáltatás célja a téli hónapokban veszélyeztető kihűlés elkerülése.

Az éjjeli menedékhely a hét minden napján minimum 18 és 8 óra között tart nyitva. Az éjjeli menedékhelyen éjszakai pihenésre van lehetőség a hajléktalan személyeknek.

Az átmeneti szállók a nevükből is adódóan átmeneti időre (általában 1+1 év), havi térítési díj ellenében biztosítja a nappali és éjszakai benntartózkodást, továbbá lehetőség van tisztálkodásra is. Az átmeneti szállók lakószobájában egy ellátottra legalább négy négyzetméter nagyságú lakóterületnek kell jutnia.

⁷ 1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0000001.scm> Letöltés ideje: 2024.01.11.

A hajléktalanok otthona azoknak a hajléktalanoknak az elhelyezésére szolgál, akinek ellátása átmeneti szálláshelyen már nem biztosítható, és kora, egészségi állapota miatt fokozott gondozást-ápolást igényel.

A hajléktalan személyek rehabilitációs intézménye annak az aktív korú munkaképes, de egészségi, pszichés és szociális állapotában visszafordítható módon károsodott személynek az elhelyezését nyújtja, aki önként vállalva és tevékenyen vesz részt a számára megtervezett komplex, átfogó rehabilitációs folyamatban. A hajléktalan személyek rehabilitációs intézményének alapvető feladata, hogy az ellátást igénybe vevőt segítse önálló életvezetésének visszaállításában, kialakításában, hogy a jövőben munkát vállalva önállóan vezesse az életét.

A magyar hajléktalanellátó rendszer felépítését lépcsőzetes modellnek tekinthetjük, mivel a hajléktalan emberek lépcsőzetesen jutnak/juthatnak el az önálló lakhatáshoz a szociális szolgálatok igénybevételével. A nappali melegedők, éjjeli menedékhelyek alacsonyküszöbű ellátásnak tekinthetők, hiszen az érvényes tüdőszűrő meglétén és a házirend betartásán kívül nincs más feltétel az igénybevételhez. Viszont az átmeneti szállókon már felvételi eljárás folyik, jövedelemmel kell rendelkeznie a hajléktalan személynek. A modell kritikája, hogy az előírt „előrelépési szakaszok” felesleges stresszt okoznak, az éjjeli menedékhelyek és a nappalai melegedők minimalizálják a privát szférát és autonómiát. A lépcsőzetes modell mint folyamat akár évekig is eltarthat és megrekedhetnek a személyek a hajléktalanellátás legalsó szintjein (Vágner, 2021).

Magyarországon a jogszabályok a családok átmeneti otthonát és a védett házakat nem hajléktalanellátó intézménynek minősítik. A családok átmeneti otthona az 1997. évi XXXI. törvény⁸ szerint az otthontalanná vált családok elhelyezésére szolgál, ahol a gyermek nem töltötte be a 21., illetve tanulói jogviszony esetén a 24. életévét. Ezenkívül otthontalan várandós édesanyák és az ő párjuk vehetik igénybe a családok átmeneti otthonát.

Pécsen a KAPOCS Nonprofit Közhasznú Kft. működtet két családok átmeneti otthonát, összesen 24 család számára.⁹ A védett házak a bántalmazott és/vagy szexuálisan kizsákmányolt nőknek nyújtanak segítséget, akiknek biztonságos menedékként szolgálnak a titokban működő védett házak.

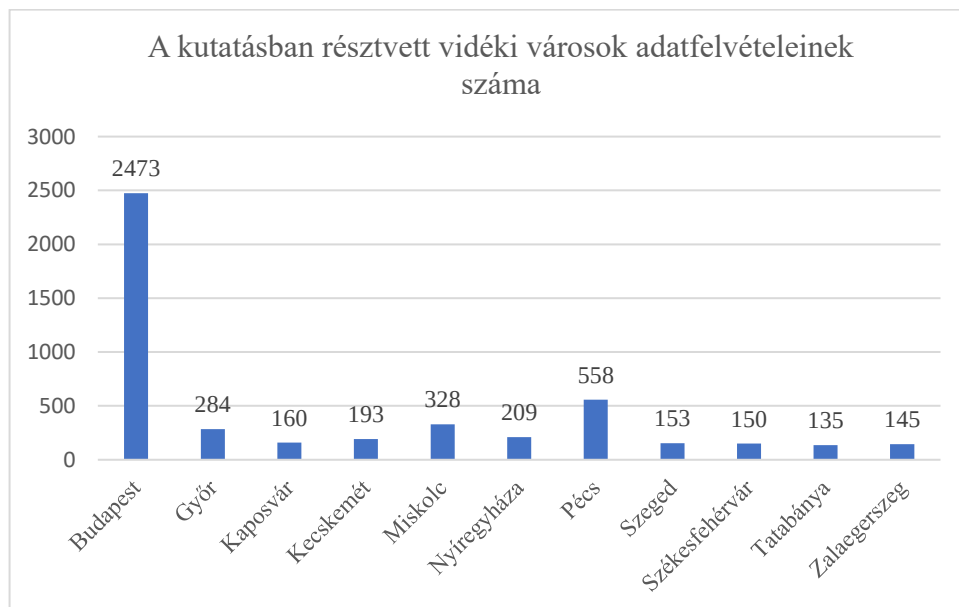
⁸ 1997. évi XXXI. törvény

a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700031.tv> Letöltés ideje: 2024.03.27.

⁹ <https://kapocspecs.hu/> Letöltés ideje: 2024.03.27.

A Február Harmadika Munkacsoport országos kérdőíves adatfelmérés alapján jelentést készít 1999 óta minden év a február 3-án a hajléktalan emberekről. A kérdőívet a hajléktalanellátó intézmények munkatársai töltetik ki a hajléktalan személyekkel, így azokról a hajléktalan személyekről tudnak adatokat összegyűjteni, akik kapcsolatban vannak az utcai szociális munkásokkal vagy a hajléktalan személyeket ellátó intézményekkel. 2023. február 3-án 7268 hajléktalan személlyel töltötték ki a kérdőíveket, Pécsen 558 fő vett részt a kutatásban. Ennél nyilván több hajléktalan él ma Magyarországon, számukat több mint 10 000 főre becsülik a kutatók. A vidéki városok közül Pécsen töltötte ki a legtöbb hajléktalan személy a kérdőívet. Ennek okát abban kereshetjük, hogy Pécsen jelenleg három hajléktalanellátó szervezet is működik, a Támasz Alapítvány Pécs, a Máltai Szeretetszolgálat Szolgáló Szeretetháza (50 fős nappali intézménnyel) és a Pécsi Egyházmegye fenntartásában a Remény háza (80-90 fős nappali intézménnyel és krízisszállóval). Ezenkívül a Támasz Alapítvány Pécs regionális krízisautója minden év november elsejétől május elsejéig három megyét lát el (Baranya, Tolna, Somogy), így Pécsen megjelenhetnek addig más városokban élt hajléktalanná vált személyek is. Budapesten a válaszadók száma 200 fővel csökkent, míg a vidéki városokban 500 fővel nőtt a tavalyi adatfelméréshez képest. Összesen 64 település hajléktalanellátó szervezetei vettek részt a 2023. évi adatfelvételben.

I.sz. ábra: A kutatásban résztvett vidéki városok adatfelvételeinek száma

Forrás: Saját szerkesztés, Február Harmadika kérdőíves adatfelmérés, 2023¹⁰

A kutatásban résztvevők 57%-a, 60 év alattiak 2/3-a, kevesebb mint 30 000 Ft jövedelemmel rendelkezett 2023 januárjában. Ez az összeg csaknem megegyezik az öregségi nyugdíjminimum összegével (28 500 Ft), amit 2008 óta nem igazítottak az inflációhoz, tehát az összege azóta stagnál. Az alacsony jövedelemmel rendelkező vagy a jövedelem nélküli hajléktalanok körében az éhezés is előfordul, a kérdőívet kitöltő hajléktalanok közül minden ötödik személy számolt be arról, hogy éheznek. A fiatalabb, utcán élő hajléktalan személyekre jellemzőbb az éhezés előfordulása. A kérdőívből kiderül, hogy minden ötödik válaszadó állami gondozásban töltötte a gyermekkorát egy részét. A hajléktalanságból való kiszakadásra a válaszadók 44%-a úgy gondol, hogy bekövetkezik az életében. Viszont ez az arány az idősebb hajléktalanok körében csökken, illetve a hosszabb ideig hajléktalanként élő személyek is egyre kevesebbe esélyt látnak a többségi társadalomhoz való integrációra.¹¹

Az állam 2021-ben több mint 12,5 milliárd forintot biztosított a hajléktalanellátó-rendszer működéséhez. A Political Capital 2014-es kutatási beszámolója alapján: *„A hajléktalanság kérdése közpolitikai értelemben nem választható el a lakás és a szociálpolitikától. Hosszú távú társadalompolitikai stratégiák hiányában a hajléktalanság újra fog termelődni.”*¹²

¹⁰ Február Harmadika kérdőíves adatfelmérés 2023. <http://www.menhely.hu/index.php/hajlektalansag/februar-3>
Letöltés ideje: 2024.01.03.

¹¹ Február Harmadika kérdőíves adatfelmérés 2023. <http://www.menhely.hu/index.php/hajlektalansag/februar-3>
Letöltés ideje: 2024.01.03.

¹² https://www.politicalcapital.hu/pc-admin/source/documents/PC_FES_HajlektalankertesPolitikaban_Tanulmany.pdf Letöltés ideje: 2024.01.02.

III. A kutatás

III. 1. A kutatási téma

A tömeges hajléktalanság megjelenését a rendszerváltáskor az intézmények, intézményrendszerek diszfunkcionális működésével magyarázták a szociális szakemberek, a hajléktalanok tömegesen bukkantak fel elsősorban a nagyobb vidéki városokban és a fővárosban, birtokba véve a pályaudvarokat, lakatlan házakat, pincéket. Az akkori kormány szakpolitikusan úgy gondolták, hogy a hajléktalanok intézményekbe való elhelyezése és tömeges étkeztetése megoldja a problémát. A hajléktalanság velünk élő jelenség, és a magyar szociálpolitika eddig nem tudott megfelelő választ adni erre a kihívásra (Breitner, Gulyás & Győri, 2012). Napjainkban a hajléktalansághoz vezető társadalmi folyamatok nem szűntek meg, sőt a 2000-es években további tényezők jelentek meg, melyek növelték a hajléktalanná válás kockázatát a népességben belül. Ezen tényezők közé sorolhatók a lakhatási hitelek, az adósság spirál, a munkanélküliség növekedése. Az állam egy-egy beavatkozással próbálta ezen kockázatokat csökkenteni, de végeredményben a helyzet mégis azt bizonyította, hogy a hajléktalanság veszélyzónájába kerüléssel még mindig a társadalom jelentős része érintett.

„Az önkormányzati bérlakásokból végrehajtott kilakoltatások fontos szerepet játszanak a hajléktalanság újratermelésében. A hatályos jogszabályok szerint kilakoltatás esetén senkinek semmilyen konkrét, kikényszeríthető elhelyezési kötelezettsége nem keletkezik. Akkor sem, ha ezáltal idős, tartósan beteg, fogyatékkal élő vagy emberek, vagy gyermekes családok kerülnek utcára – ide nem értve utóbbi esetben azt a gyermekvédelmi törvénnyel ellentétes, kegyetlen gyakorlatot, amelynek során kizárólag a szegénységük – lakhatási problémájuk – miatt választanak el gyermekeket a szüleiktől.” (Misetics, 2021, p. 383)

Rendszerszinten a szociális szektor tekintetében még mindig inkább a korrekció, mint a prevenció érvényesül a hajléktalanná válás folyamatában. A lakhatási támogatások a legszegényebb társadalmi csoportok esetében csökkentek, így a prevenció mértéke is csekély maradt, míg a korrekciós megoldások, a hajléktalanná vált személyek esetében történő támogatások köre nagyon korlátozott és nem minden esetben reflektál a valódi problémákra, vagyis a társadalmi reintegrációhoz való hozzájárulása korlátozottnak tekinthető.

A hajléktalanná válás egy folyamat, ami különböző szektorok, intézmények által működtetett szolgáltatásokkal (például szociális szervezetek, önkormányzatok) megfelelő beavatkozásával számos esetben megelőzhető lenne, vagyis csökkenthető a kialakulása, létrejötte.

Dolgozatomban elsősorban a hajléktalan emberek társadalmi csoportjának leírására törekszem, kiemelve a társadalmi integrációban jelentős szerepet játszó ellátó- és szolgáltatórendszer működését és hiányosságait.

III. 2. A kutatás célja

Kutatásom célja a hajléktalan emberek helyzetének bemutatása, a működő szolgáltatórendszer leírására törekszem Pécs városában, elsősorban a Támasz Alapítvány szolgáltatásain keresztül. További célom a rendszer működéséből eredő hiányosságok vagy nehézségek megfogalmazása mellett a megoldási javaslatok definiálása.

III.2.1. A kutatói kérdések, hipotézisek

Hipotézis: Feltételezésem szerint az állami szociális szolgáltatások jelen működésükben kevésbé képesek társadalmi reintegrációs szerepet betölteni a hajléktalanok életében, mivel a hajléktalan személyek sokrétű szociális és mentális problémákkal küzdenek, és előfordul, hogy ellátás nélkül maradnak.

Kutatói kérdések:

1. Hogyan járulnak hozzá a szociális szolgáltatások a hajléktalan emberek társadalmi helyzetének megváltoztatásához?
2. Melyek azok a tényezők, amelyek hozzájárulnak a hajléktalanná váláshoz?
3. Milyen szociális szolgáltatásokat vesznek igénybe a pécsi hajléktalanok?
4. Milyen okokra vezethető vissza a hajléktalanok számának emelkedése az elmúlt évek tekintetében?

III.3. A kutatás módszerei

Kutatásom során kvantitatív és kvalitatív módszereket is alkalmaztam. A kvantitatív vizsgálat során statisztikai adatok elemzését, a Támasz Alapítvány által rendelkezésemre bocsátott dokumentumok másodelemzését végeztem el. Kvalitatív szempontból a Támasz Alapítvány Pécs Nappali Centrumában 2018–2023 között regisztrált hajléktalan személyekkel készített első interjú során készült dokumentációt elemeztem. Továbbá félig strukturált szakértői interjúkat készítettem 3 fő hajléktalanellátásban dolgozó szolgáltatásvezetővel.

IV. Hajléktalanellátás Pécsen: a Támasz Alapítvány szolgáltatásai

A Támasz Alapítvány Pécs 1990 óta nyújt szolgáltatásokat a hajléktalan emberek számára Pécsen, 335 férőhelyes szállásnyújtó intézményrendszerével, 350 fő kapacitású nappali ellátással, utcai szociális munkával, telefonos segélyhívó szám elérésével, egészségügyi ellátás működtetésével. A Külvárosi Művelődési Egyesület, az Ifjúságért Egyesület, a Katolikus Caritas, a Kolping Család Egyesület és az akkor még Pécs Megyei Jogú Város Tanácsa (jogutódja: Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata) az összefogásaként jött létre a TÁMASZ Alapítvány, amit a bíróság 1990-ben jegyzett be. Az alapítvány Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzatával ellátási szerződést kötött, ami alapján a várostól átvállalva végzi a hajléktalan ellátást (Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023).

IV.1. Támasz Alapítvány Pécs alapításának története

A Támasz Alapítvány Pécs az első hajléktalanellátó intézmények között jött létre, 1990-ben. Pécs városának lakossága ebben az évben 170 000 főre gyarapodott, ma már nagyságrendileg 150 000 ember él a városban. A népességyarapodás a rendszerváltás előtti időszakban összefüggésben állt a mára már bezárt urán és szénbányák működésével és a város könnyűipara is ide vonzotta a munkavállalókat a térségből. Pécsen a lakosság szám növekedésével új városrészeket is alapítottak.¹³

A rendszerváltáskor bekövetkezett számos olyan szektornak leáldozott, ami a szocializmusban jelentős munkahelyeket teremtett. A Pécsen és környékén működő bányák rövid idő alatt bezárásra kerültek és ezzel egyidejűleg az ipari szektor meggyengült. A tömeges elbocsátások miatt rengeteg ember megélhetése kérdésessé vált ebben a régióban. A Támasz Alapítvány 1989 telén indult útjára, amikor a tömeges munkahelyvesztések, munkásszállók megszűnése miatt rengeteg kiszolgáltatott ember került utcára vagy olyan életszínvonalra, amelynél az otthon elvesztése fenyegetővé vált. Pécsen hasonlóan mint a fővárosban a hajléktalanná vált emberek a fűtött vasúti várótermekben melegedtek és elzavarták őket onnan, ezzel láthatóvá vált, hogy nagyszámú embert érint a hajléktalanság mint probléma Pécsen is. Azzal, hogy megjelentek a lakhatásukat elvesztő, munkásszállókból kiköltöző és munkájukból elbocsátott emberek, foglalkozni kellett a problémával. Erre való reakcióként Fonai László népművelő, aki

¹³ Központi Statisztikai Hivatal, Pécs alapadatai
https://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=19415 Letöltés ideje: 2024.04.05.

a Külvárosi Művelődési Egyesület elnökeként cselekedni kezdett és maga mellé tudta szervezni az Ifjúságért Egyesületet, a Katolikus Caritast, a Kolping Család Egyesületet és az akkor még Pécs Megyei Jogú Város Tanácsát, illetve a szervezetek mögött álló embereket. Ennek az öt szervezetnek (Pécs Városi Tanács jogutódja Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata) az összefogásaként alakult meg a TÁMASZ Alapítvány, amit a bíróság 1990-ben jegyzett be. Pár évvel később a Külvárosi Művelődési Egyesület, illetve a Kolping Család Egyesület megszűnt, így az ő alapítói joguk Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzatára szállt át. Az országban már több Támasz Alapítványt jegyeztek be a bíróságok, emiatt a szervezetet később Támasz Alapítvány Pécs-re keresztelték át, ami a mai napig hivatalos.

A megalakulás után kezdődött a tervezés és a célok megfogalmazása. Az alapítvány tagjai a Hajléktalanok Átmeneti Szállásának létrehozását kezdeményezték, illetve, hogy az utcára került emberek albérletbe és önkormányzati lakásokba költözhessenek. Ennek az elérése érdekében foglalkoztatást elősegítő lépésekre, egészségügyi, szociális szolgáltatások kialakítására került sor.

„Az alapítvány célja: A Hajléktalanok Átmeneti Szállásának kialakítása, üzemeltetése, és a szállás lakóinak gondozása. A hajléktalanok más átmeneti: albérlet, szükséglakás stb., vagy végleges lakásmegoldásának elősegítése, az ehhez szükséges foglalkoztatás és egyéb egészségügyi, szociális kulturális stb. szolgáltatások megszervezése (...). Az Alapítvány minden olyan tevékenység szervezését vállalja, amely a célok megvalósítását szolgálja: szociális jellegű lakásgazdálkodás, szociális foglalkoztatás stb., és fogadja az ezekhez felhasználható eszközöket.” (Támasz Alapítvány Pécs módosított Alapító Okirata, 1996.)

Ahogy az Alapító Okiratból is láthatjuk az alapítvány a kezdetektől komplex elképzeléssel rendelkezett a hajléktalanellátással kapcsolatban. Az alapítók felismerték, hogy a hajléktalanok sokféle problémával rendelkeznek és ezeket többféle módon kell orvosolni. Hirtelen kellett kialakítaniuk az intézményi struktúrát az alapítvány tagjainak és meghatározni az irányvonalat. Problémaként jelent meg az éjjeli menedékhely megnyitása után, hogy a koedukált működés nem fenntartható. Ennek okán elsők között az országban az alapítvány megnyitotta a női szállását az hajléktalanná vált nők számára. A női éjjeli menedékhely közel 20 évig egyedülállónak volt mondható a Dél-Dunántúlon.

A Támasz Alapítvány Pécs vezetősége részt vett az országos szintű hajléktalanellátó rendszer kiépítésében és a szociálpolitika alakításában, az alapítvány országos szinten elsőként alkalmazott utcai szociális munkásokat a hajléktalan emberek felkutatására, szállítása és

gondozása céljából. Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata 1990-es évek végén ellátási szerződést kötött az alapítvánnyal, amellyel az alapítvány átvállalta az önkormányzattól a hajléktalanellátással kapcsolatos feladatokat és kötelezettségeket. Az alapítvány a szerződés hatására önkormányzati tulajdonú ingatlanokat vehetett igénybe, melyek laktanyai épületek, lőszerraktár és a munkásőrség egykori épületei voltak, illetve egy volt detoxikáló. Az épületek leromlott állapotúak voltak, de az évek során felújításra kerültek az Európai Unió által kiírt pályázatok elnyerésének segítségével. A közel 25 év alatt hajléktalanellátó intézményrendszer épült ki Pécsen az alapítvány berkein belül. A Támasz Alapítvány Pécs jelenleg hat telephelyen integrált módon működteti az intézményeit. Az alapítvány szolgáltatásait minden évben nagyságrendileg 1000 fő hajléktalan személy veszi igénybe. A Támasz Alapítvány Pécs kuratóriumának elnöke Fonai László, az integrált intézményvezetője Fonyó József.¹⁴

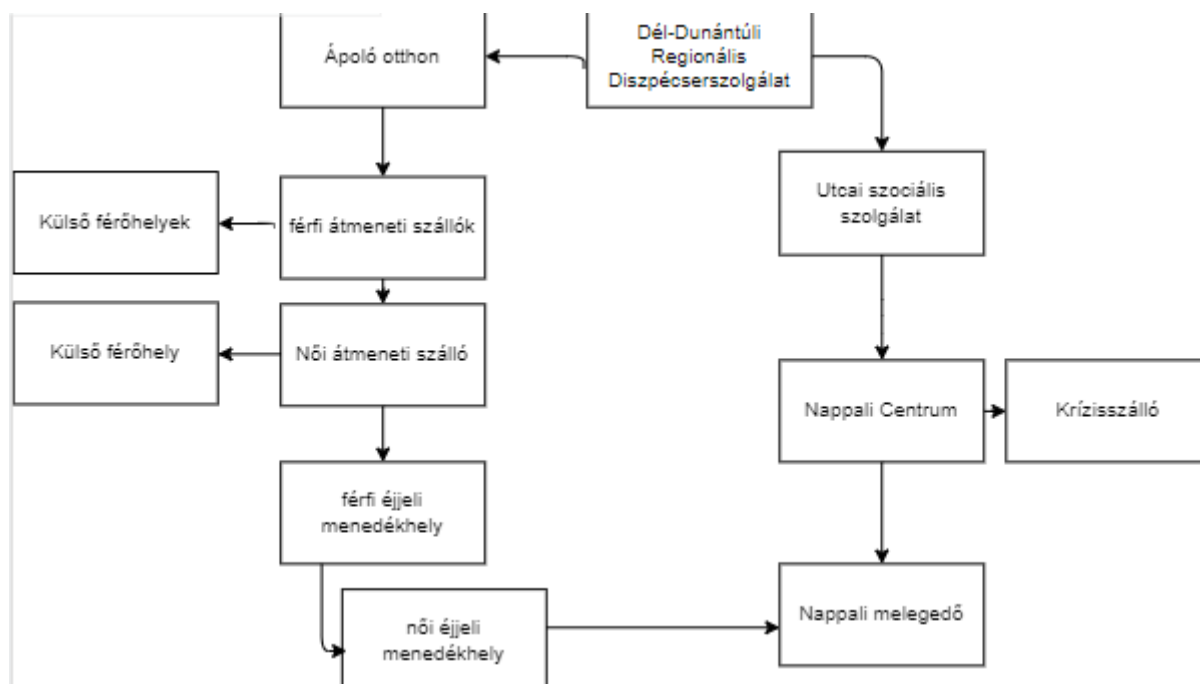
IV.2. Támasz Alapítvány Pécs intézményrendszerének bemutatása

A Támasz Alapítvány Pécs összesen 9 telephelyen működteti az intézményeit, integrált keretek között. Az alapítványnál jelenleg 126 fő dolgozik, ebből 20 fő hajléktalan személy közfoglalkoztatotti státuszban. A Támasz Alapítvány Pécs szolgáltatásainak igénybevételéhez minden hajléktalan személynek rendelkeznie kell érvényes negatív tüdőszűrő lelettel. A tüdőszűrő beutalót térítésmentesen a Nappali Centrumban rendelő háziorvos állítja ki (Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023).

„Pécsi hajléktalanok számának meghatározását abban mérjük, hogy egy év alatt a szolgáltatásainkat hányan veszik igénybe, ez körülbelül 1000 főt jelent. Minden évben kicsit változik. Azt gondolom ez egy olyan szám, ami jól lefed, hogy hányan élnek a hajléktalanság veszélyhelyzetében. Tudni kell, hogy a nappali melegedőket sokszor úgy veszik igénybe, hogy nincs szükségük szállásra, hanem háztartáspótló szolgáltatásra, étkezésre, vagy csak, hogy melegbe legyenek.” (Fonyó József, Támasz Alapítvány Pécs integrált intézményvezetője)

¹⁴Támasz Alapítvány Pécs honlapja <https://tamaszalapitvany.hu/archivum/a-tamasz-alapitvany-pecs-tortenete>
Letöltés ideje: 2024.04.05.

II. sz. ábra: Támasz Alapítvány Pécs intézményrendszere

Forrás: Saját szerkesztés, 2024

A Támasz Alapítvány Pécs éjjeli menedékhelyét és átmeneti szállóit 2023-ban igénybe vevők körében elmondható, hogy a női éjjeli menedékhelyen alvó hajléktalan személyek 73%-ának a legmagasabb iskolai végzettsége 8. osztály vagy annál kevesebb. Ez a munkaerőpiaci elhelyezkedésben komoly hátrányt képez. Ez az arány a női átmeneti szállót igénybe vevő hajléktalan nők személyében hasonlóan magas. A hajléktalanság és az oktatás hiánya szorosan összefügg egymással, nők esetében magasabb ez az arány, mint a férfiaknál.¹⁵ Az átmeneti szállót igénybe vevő hajléktalan nők és férfiak jövedelmi arányát tekintve hasonlóság mutatkozik. Viszont mindkét nemnél elmondható, hogy magas a maximum 50 000 forinttal rendelkezők aránya. Az átmeneti szállók funkciója, hogy a hajléktalanok a megtakarított pénzükből egy bizonyos időszak után (1+1év) javuljon az életkörülményük és albérletbe vagy más lakhatási formába jussanak. Viszont az ingatlanpiaci árak emelkedésével egyre kevesebb esélyük van erre.

¹⁵ <https://bmcpublihealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12889-020-8353-1> Letöltés ideje: 2024.02.02.

I. sz. táblázat

Támasz Alapítvány Pécs éjjeli menedékhelyek és átmeneti szállók igénybe vevőinek jellemzői – Iskolai végzettség

Intézmény/szolgáltatás megnevezése	Igénybe vevők száma	Legmagasabb iskolai végzettség aránya				
		8. oszt. kevesebb	8.oszt.	szakmunkás végz.	érettségi	felsőfokú
női éjjeli menedékhely	98 fő	18%	55%	15%	12%	0%
férfi éjjeli menedékhely	245 fő	n.a	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
női átmeneti szálló	34 fő	9%	66%	9%	13%	3%
férfi átmeneti szálló (Edison u.)	105 fő	0%	50%	39%	11%	0%
férfi átmeneti szálló (Névtelen u.)	58 fő	7%	31%	45%	15%	2%

Forrás: Saját szerkesztés, Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023

A Támasz Alapítvány Pécs intézményeiben megjelent hajléktalan személyekről elmondható, hogy alacsony iskolai végzettséggel rendelkeznek. A tavalyi évben a női éjjeli menedékhelyet igénybe vevők 73%-a rendelkezett maximum 8. osztállyal. A női átmeneti szállót igénybe vevőknél hasonlóan magas ez az arány, viszont a férfi átmeneti szállókon élő hajléktalan férfiak között a középfokú és felsőfokú végzettséggel rendelkező aránya magasabb, mint a női átmeneti szálló lakóinál.

II. sz. táblázat

Támasz Alapítvány Pécs éjjeli menedékhelyek és átmeneti szállók igénybe vevőinek jellemzői - jövedelem

Intézmény/szolgáltatás megnevezése	Igénybe vevők száma	Jövedelmek nagysága			
		1-55.000 Ft	55.001-75.000 Ft	75.001-115.000 Ft	115.000 Ft felett
női éjjeli menedékhely	98 fő	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
férfi éjjeli menedékhely	245 fő	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
női átmeneti szálló	34 fő	21%	31%	19%	28

férfi átmeneti szálló (Edison u.)	105 fő	31%	18%	21%	30%
férfi átmeneti szálló (Névtelen u.)	58 fő	41%	22%	19%	17%

Forrás: Saját szerkesztés, Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023

A Február Harmadika munkacsoport 2023-ban készített kérdőíves adatfelvételéből kiderül, hogyan oszlik meg a jövedelmek nagysága a közterületen, éjjeli menedékhelyen és átmeneti szállókon élő hajléktalanok között. A közterületen élők kétharmada maximum 60 000 Ft jövedelemmel rendelkezik. Az a közterületen élők körében kéregetésből, segélyből vagy alkalmi munkákból származott. Az éjjeli menedékhelyet igénybe vevők jövedelmének nagysága hasonló, mint a közterületen élőké. Ennek oka az, hogy az éjjeli menedékhely egy alacsonyküszöbű szociális szolgáltatás, tehát érvényes tüdőszűrő meglétével bárki igénybe veheti. A szolgáltatás a hajléktalanok éjszakai pihenésére és tisztálkodási lehetőségére korlátozódik. Változást a jövedelem nagyságát tekintve az átmeneti szállókon élőknel láthatunk, 10 %-kal többen rendelkeznek 100.000 forint feletti jövedelemmel, mint a közterületen élők vagy az éjjeli menedékhelyet igénybe vevők.

Az átmeneti szállókon élők rendszeres/alkalmi munkával, segéllyel vagy nyugdíjszerű ellátással rendelkeznek, illetve egy felvételi eljárás során sikeresen felvételt nyertek az átmeneti szállókra. Az átmeneti szállók magasabb szintű ellátások, térítési díj ellenében tudják a hajléktalan személyek igénybe venni azokat. A táblázat jól mutatja, hogy az alacsony jövedelmű hajléktalan személyek minden ellátási típusban megjelennek, a közterületen élő hajléktalanok koldulással/gyűjtögetéssel hasonló összeget képesek megteremteni maguknak, mint a segélytípusú ellátásban részesülő átmeneti szállón élő hajléktalanok. Ennek oka, hogy az öregségi nyugdíjminimum összege 2008 óta stagnál, tehát nem emelkedik 28.500 forint fölé. A segélytípusú ellátásokat az öregségi nyugdíjminimum mértéke határozza meg.

„Szenvedélybetegség miatt, pszichiátriai betegségek miatt, illetve a traumák miatt, amiket elszenvedtek ezek az emberek sok esetben munkára alkalmatlanokká válnak, ebben változást elérni az idősebb korosztálynál nem nagyon van esély. Ez együtt jár azzal, hogy mivel nincs munka, nincs jövedelem, vagy nagyon alacsony, ami különböző segélyekből és rokkantellátásból áll. Ezzel nem igazán lehet továbblépni és ez nagyon nehéz. Sok esetben az egyetlen megoldás, hogy valamilyen szálláslehetőséget nyújtunk, aztán tartós bentlakást nyújtó

intézménybe tudjuk elhelyezni a hajléktalanokat, ahol magas a várólista.” (interjú, Fonyó József, Tamasz Alapítvány Pécs integrált intézményvezetője, 2024)

III. sz. táblázat: Jövedelmek csoportosítása

Intézmény/szolgáltatás megnevezése	Igénybe vevők száma	Jövedelmek nagysága			
		0-30 000 Ft	30.001-60.000 Ft	60.001-100.000 Ft	100.001 Ft felett
közterület	1530	62%	13%	17%	8%
éjjeli menedékhely	5738 (átmeneti szállóval összesen)	65%	12%	14%	9%
átmeneti szálló		53%	12%	18%	17%

Forrás: Saját szerkesztés, Február Harmadika kérdőíves adatfelmérés 2023.¹⁶

IV.2.1. Krízisszálló

A TÁMASZ Alapítvány Pécs 2005 óta működtet krízisszállót a Pécs Gomba utcai férfi menedékhellyel párhuzamosan. Az ellátás helyszíne 2012 óta a Dugonics utca 26. szám alatti Nappali Centrum, jelenleg 55 férőhellyel működik az ellátás. A Krízisszálló alapvető célja, hogy az utcán élő hajléktalan emberek számára lehetőséget és védelmet nyújtson az életveszélyes élethelyzetek elkerülésére. A krízisszálló a szociális szakosított ellátások tekintetében éjjeli menedékhelynek tekinthető, viszont egész évben nem működik az ellátás, ezért a hajléktalanok nappali intézménye éjszakára krízisszállóként funkcionál. A krízisszálló biztosítja a krízishelyzetben az éjszakai szállást, minden év november 1-jétől a következő év április 30-ig. Ezen intézményi formának az igénybevétele azoknak lehetőség, akik hajléktalanok és rossz egészségügyi állapotban vannak. Azért indokolt az igénybe vevők körét szűkíteni a leromlott egészségügyi állapotú hajléktalanokra, mivel nem kell elhagyniuk az intézményt nappal, reggel 8 órától este 6 óráig nappali intézményként funkcionál az épület.

¹⁶ <http://www.menhely.hu/index.php/hajlektalansag/februar-3> Letöltés ideje: 2024.01.03

A Kormány 305/2018. (XII. 27.) Korm. rendelete a szociális szolgáltatásokkal összefüggő egyes kormányrendeletek módosításáról¹⁷ 2018. október 15-től szabályozza a közterületen történő, életvitelszerű tartózkodás feltételeit. Ezzel párhuzamosan a nappali melegedők meghosszabbított nyitva tartással biztosítják a szolgáltatást a rászorulóknak. A krízisszállós igénybevétel a bent tartózkodók számára folyamatossá vált, nem kellett elhagyni az épületet, újra az utcára menni. A nappali intézményben dolgozó szociális munkások egyéni esetkezelést tudnak folytatni a kliensekkel a krízisidőszak alatt a szinte folyamatos bent tartózkodás miatt. Ilyenkor van lehetőség szorosabb együttműködés kialakítására, illetve iratpótláshoz, jövedelemszerzéshez egészségügyi ellátáshoz való hozzáférésre.

A krízisszálló is egy a lehetséges ellátások közül, amely szoros kapcsolatban áll mind az utcai szolgálattal, mind a nappali ellátással. Fő cél ebben az időszakban, hogy a megjelent kliensek bekerüljenek az ellátásba, amennyiben eddig csak az utcai szolgálattal tartották a kapcsolatot. Az ellátásba kerülés feltétele a regisztráció, az együttműködés a szociális munkásokkal, később pedig más segítő szolgáltatókkal a szükségletüknek megfelelően. A Krízisszállót 2022-ben 132 fő rászoruló egyén vette igénybe legalább egy éjszaka erejéig.

Az előző évi krízisidőszak alatt 20 személy esetében történt előrelépés, ők azok az egyének, akiknek az életében a benntartózkodás ideje alatt történt nagyfokú változás az életminőségben. Ez a szám hatékonyság szempontból alacsonynak tekinthető, viszont a sok éve gyökeresen berögzült viselkedési szokások, pszichiátriai és szenvedélybetegségek, illetve a rossz egészségügyi állapot nehezítik a minőségi életszínvonal elérését. Eredménynek lehet tekinteni minden olyan cselekedetet, amely az utcai életforma megszüntetésének irányába tett erőfeszítés. Ilyen az átmeneti szállóra kerülés, amely hosszabb távú tervszerű rendezett életet biztosíthat az ellátottak számára. A hajléktalanok átmeneti szállása esetében egy évig biztosított a lakhatás, a cél, hogy onnan a kliensek albérletbe vagy más szakosított ellátásba kerüljenek. Végleges megoldást jelent az ellátottak számára egy tartós bentlakásos intézménybe történő elhelyezés, amely lehet akár az alapítvány által fenntartott ápolóotthon, akár egy másik szakosított intézmény, azzal a céllal, hogy az ellátott a szükségleteinek megfelelő ellátásban részesüljön. Szintén a megfelelő szolgáltatásba elhelyezést segíti a pszichiátriai szakvélemény, amely a szakosított ellátásba való bekerülés elengedhetetlen feltétele. A téli időszak nagy kihívást jelent az otthonnal rendelkezők számára is, ha nincs

¹⁷ A Kormány 305/2018. (XII. 27.) Korm. rendelete a szociális szolgáltatásokkal összefüggő egyes kormányrendeletek módosításáról <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/mk18213.pdf>
Letöltés ideje: 2024.01.25.

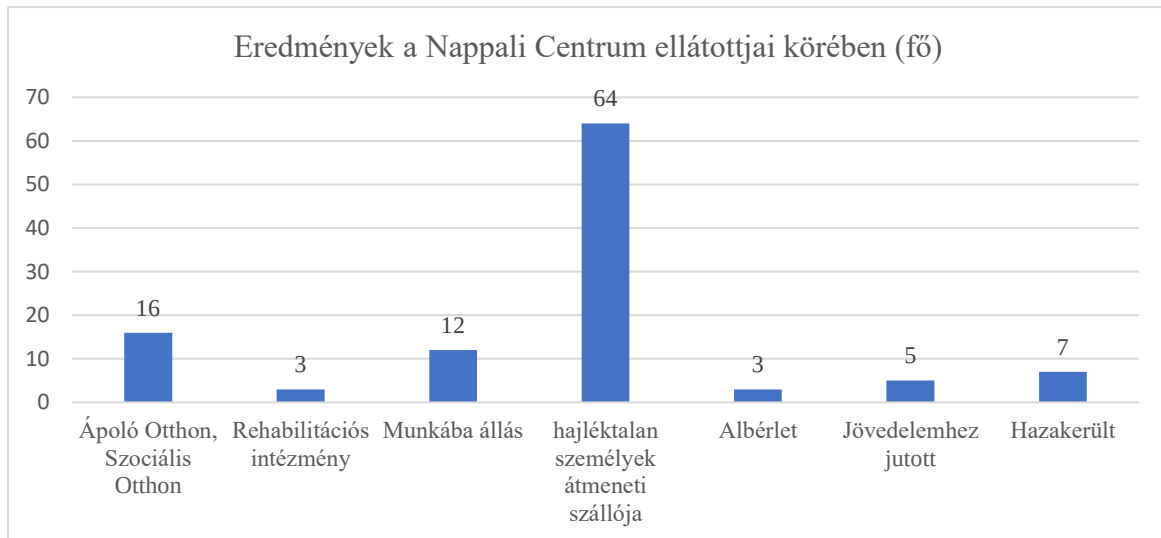
jövedelmük a fűtés biztosítására. Előfordulnak olyan esetek is, amikor az ellátásra szoruló személy átmenetileg munkanélkülivé válik és az újabb munkába állásig van szüksége a szolgáltatásra. (Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023)

IV.2.2. Nappali Centrum

A TÁMASZ Alapítvány Pécs 1989 óta működik a hajléktalanná vált embereknek nyújtott szolgáltatásaival. Az intézményrendszer Pécsen található, de az alapítvány működtetésében áll a Dél-Dunántúli Diszpécsterszolgálat, illetve a regionális krízis autó is, amellyel 3 megyéből szállítják a hajléktalan személyeket az intézményekbe. A Támasz Alapítvány Pécs Nappali Centruma 200 fő befogadására képes épülete 2008-óta működik reggel 8:00 órától 18:00 óráig a hét mindennapján, különböző szolgáltatásokat nyújtva a hajléktalan személyek részére. A hajléktalanná vált személyekkel szociális munkások végeznek egyéni szükség- és állapotfelmérést, illetve a szociális munka módszertanát felhasználva a szakemberek a kliensek szükségleteinek megfelelően beavatkozást eszközölnek az állapotuk javítása érdekében. A Nappali Centrumban a hajléktalanoknak lehetőségük van tisztálkodásra és a ruháik kimosására. Háziorvosi ellátás is működik az épületben, így a leromlott egészségi állapotú hajléktalanok is egészségügyi szolgáltatáshoz tudnak jutni. A Nappali Centrum célja, hogy ne csak a nappali melegedők szolgáltatásait tartalmazza, ahol a hajléktalan személyek ételt tudnak melegíteni és pihenni, hanem különböző szolgáltatásokat is igénybe tudnak venni, illetve szociális munkások segítenek az ügyeik intézésében.

A 2023-es esztendőben a 894 fő vette igénybe a Nappali Centrum szolgáltatásait. Nemek szerinti megoszlásban 25% nő és 75% férfi jelent meg az ellátásban. Közülük 101 fővel sikerült kimutatható, számszerűsíthető eredményt elérni. Ez 11%-ot jelent (2022-ben 13%, 2021-ben 19%, 2019-ben 25%, 2018-ban 32%). (Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló 2023)

III. sz. ábra: Eredmények a Nappali Centrum ellátottjai körében

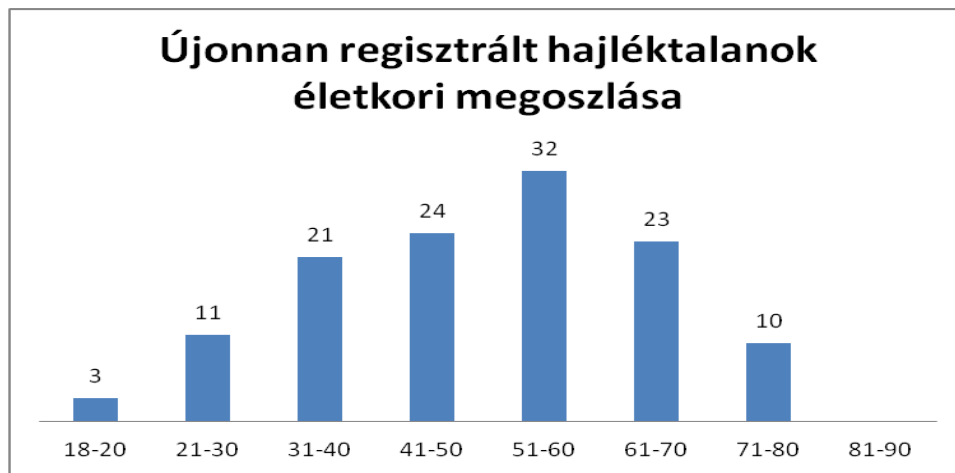
Forrás: Saját szerkesztés, Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023

A Támasz Alapítvány Pécs Nappali Centrumában megjelent hajléktalan személyek közül a tavalyi évben 100 főnél sikerült változást elérni a reintegráció felé. Fontos megjegyezni, hogy ez a szám magasabb lehet, mivel gyakran előfordul, hogy megszakad a kapcsolat az intézményt igénybe vevő hajléktalanokkal másik városba költözés vagy munkába állás miatt. A tavalyi évben összesen 10 főnél következett be, hogy hazakerült vagy albérlethez jutott, vagyis stabilabbá vált a lakhatása. Legmagasabb számban az átmeneti szállóra való költözés volt az előrelépés a Nappali Centrum szolgáltatásait igénybe vevő személyeknél. Ők egy magasabb szintű ellátásba részesültek, viszont a hajléktalanságuk nem oldódott meg.

2023-ban 124 új hajléktalan jelent meg a Támasz Alapítvány Pécsnél, 99 férfi és 25 nő, átlagéletkoruk 50 év.

„Azoknál a hajléktalanná vált személyeknél, akik stabilabb szociális hálóval rendelkeznek nagy számban nem is maradnak sokáig az ellátásban. Két három hét, hónap amíg itt vannak és talpra állnak a családtagok vagy ismerősök támogatásával. Ez náluk inkább egy köztes állapot. Szerintem mindenképpen szükséges a szociális háló a továbblépéshez, hogy ne engedjék el a kezét teljesen.” (interjú, Végh Ádám, Támasz Alapítvány Pécs Nappali Centrum részlegvezetője, 2024)

IV. sz. ábra: Újonnan regisztrált hajléktalanok életkori megoszlása

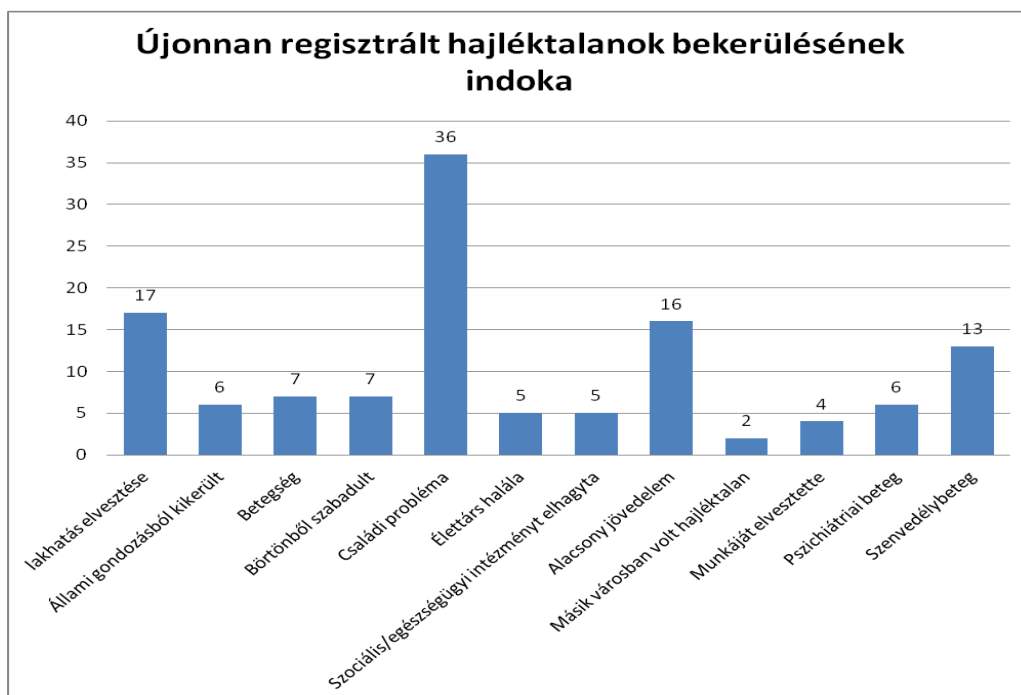
Forrás: Saját szerkesztés, Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023

„Az aktív korú fiatalok esetében azok, akik állami gondoskodásból érkeznek hozzánk velük nagyon nehéz együttműködést létrehozni, mert egy bizalmatlan légkörből jönnek, nem a munka világában képzelik el sokszor a jövőjüket. Nekünk van egy feladatunk, hogy integráljuk őket, de ez nagyon nehéz. Az is siker, ha a munkaerőpiaccal valamennyire találkoznak, mert korábban nem volt ilyen.” (interjú, Végh Ádám, Támasz Alapítvány Pécs Nappali Centrum részlegvezetője, 2024)

A 2023-ban a Támasz Alapítvány Pécs Nappali Centrumában regisztráltak közül legnagyobb mértékben a 30–70 év közötti személyek jelentek meg a legnagyobb számban. Alacsony a 30 év alatti és a 70 év feletti korosztály, de ez az egész hajléktalan populációra igaz, melynek okai, hogy az idős és beteg hajléktalanok nagyobb eséllyel tartózkodnak tartós és átmeneti intézményekben, illetve a hajléktalan személyeknek kevesebb esélyük van arra, hogy 70 évesnél magasabb kort éljenek meg. (Győri, 2020) Jelenleg nincsenek publikált, magyarországi adatok a hajléktalan személyek halálozási adatairól, viszont külföldi tanulmányok egyértelműen bizonyítják, hogy jelentősen kevesebben élik meg az adott ország átlagpopulációjára jellemző születéskor várható élettartamot. (Rákossy & Szeitl, 2018)

„Az idősebb korosztálynál elmondható, hogy ők már továbblépést nem várnak, ők a túlélés miatt vannak itt. Velük a motiváció hiánya nehezíti meg a munkát.” (interjú, Végh Ádám, Támasz Alapítvány Pécs Nappali Centrum részlegvezetője, 2024)

V. sz. ábra: Újonnan regisztrált hajléktalanok bekerülésének indoka

Forrás: Saját szerkesztés, Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023

Az újonnan hajléktalanná vált személyek bekerülési indokai között a családi problémákat látjuk kimagasló arányban. Fontos megjegyezni, hogy a hajléktalanná válás egy utolsó lépcsőfok a különböző problémákkal küzdő személyek életében.

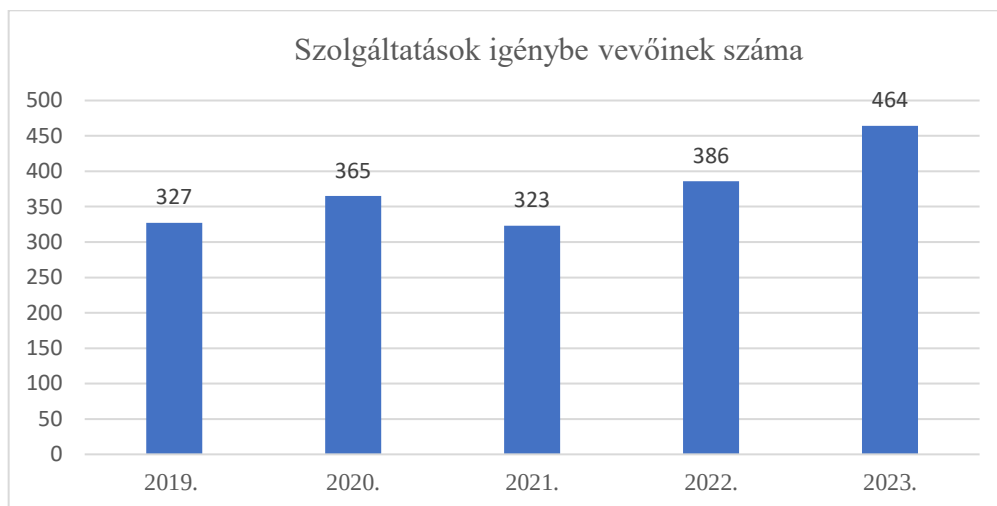
„Mi korrektív munkát végzünk, ez egyértelmű. Preventív szemléletet szeretjük, de nem nagyon tudjuk mi már alkalmazni. A kliensek szükségletei egyediek, vannak közös találkozási pontok, de ez heterogén csoport, akiknek a közös problémája, hogy nincs hol laknia.” (Végh Ádám, Támasz Alapítvány Pécs Nappali Centrum részlegvezetője)

IV.2.3. Nappali melegedő

A Támasz Alapítvány Pécs nappali melegedője 2012-ben nyitott meg, 2022. január elsejétől a korábban működő népkonyhai szolgáltatást nappali melegedő formában nyújtja az alapítvány, 150 fős kapacitással. Az intézmény minden hétköznap 8:00–18:00 van nyitva, szolgáltatásait tekintve a hajléktalan személyeknek nyújt melegétkeztetést ebéd formájában, illetve napközbeni bent tartózkodási lehetőséget. Ez azért lényeges, mivel az Országgyűlés, ahogyan arra fentebb többször utaltam, 2018-ban elfogadta az Országgyűlés a Magyarország Alaptörvényének és a szabálysértési törvény módosítását, amely 2018. október 15-én lépett

hatályba, és ennek okán tiltottá és büntethetővé tette az életvitelszerűen közterületen való tartózkodást.

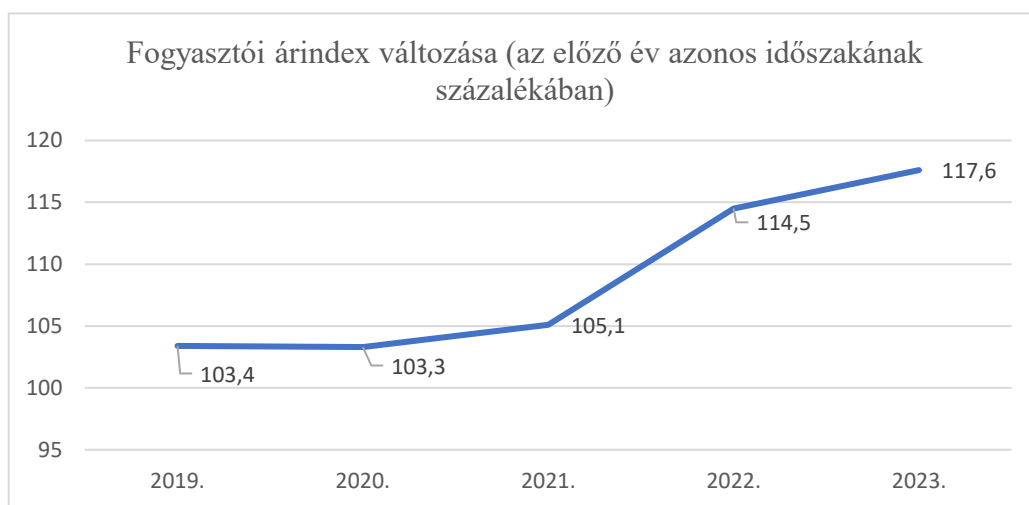
VI. sz. ábra: Szolgáltatások igénybe vevőinek száma

Forrás: Saját szerkesztés, Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023

Az elmúlt években növekedett az ellátást igénybe vevők száma, ennek okát kereshetjük a fogyasztói árindex növekedésében, ami azt mutatja, hogy milyen mértékben nőttek a lakosság által megvásárolt áruk és szolgáltatások egy meghatározott időintervallumon belül. A Február Harmadika Munkacsoport 2023-as adatfelvétele során kiderült, hogy a kutatásban résztvevő hajléktalanok csaknem 57%-a rendelkezett 30.000 vagy annál alacsonyabb jövedelemmel. Az élelmiszerek drágulása miatt egyre több hajléktalan személy veszi igénybe a népkonyhai szolgáltatást, hogy minden hétköznapi egyszeri melegételhez jusson.

VII. sz. ábra: Fogyasztói árindex változása (az előző év azonos időszakának százalékában)

Forrás: Saját szerkesztés, Központi Statisztikai Hivatal¹⁸, 2023

A fogyasztói árindex emelkedése is megmutatja, hogy az alacsony jövedelmű személyeknek, főleg a mindennapi szükségleteinek kielégítése még nehezebb feladattá válik az árak emelkedése miatt.

IV.2.4. Férfi éjjeli menedékhely

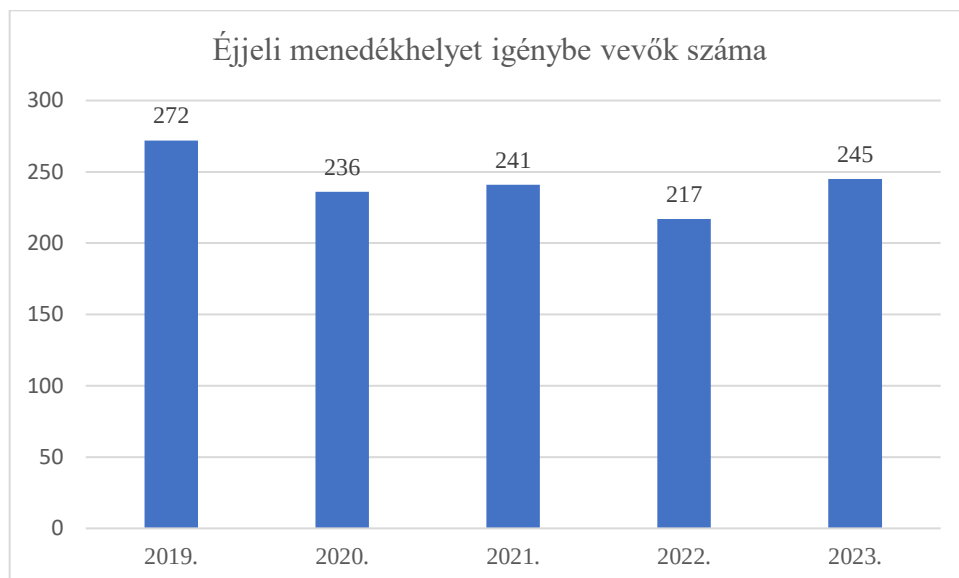
A Támasz Alapítvány Pécs férfi éjjeli menedékhelye két típusú szolgáltatást nyújt a hajléktalan személyek részére, éjszakai szálláslehetőséget felnőtt férfiak számára, illetve betegszoba működtetésével a leromlott fizikai állapotú hajléktalanoknak nyújt lábadozási lehetőséget. A férfi éjjeli menedékhely 17:00–8:00 óráig tart nyitva az év minden napján. A lábadozó részleg 20 fő befogadására alkalmas, 2023-ban 84%-os kihasználtsággal működött, havonta átlagosan 17 fő tartózkodott a betegszobán. A lábadozóban szociális munkás is dolgozik a szociális gondozók mellett. A szociális munkás feladata az esetkezelés, a leromlott fizikai állapotú hajléktalanok szociális helyzetének javítása.

2023-ban 245 fő vette igénybe a Támasz Alapítvány Pécs férfi éjjeli menedékhelyét, ebből 87 fő új igénybe vevőként aludt akár csak egy éjszakát is ott. Az igénybe vevők átlagéletkora 50,2 év volt, ami megegyezik a Nappali Centrumban regisztrált új kliensek átlagéletkorával. Az

¹⁸ Központi Statisztikai Hivatal, <https://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp> Letöltés ideje: 2024.01.23.

éjjeli menedékhely kihasználtsága a téli időszakokban magasabb, a hideg időjárás bekövetkezte miatt.

VIII. sz. ábra: Éjjeli menedékhelyet igénybe vevők száma

Forrás: Saját szerkesztés, Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023

IV.2.5. Női éjjeli menedékhely

A női éjjeli menedékhely a szintén az év minden napján 17:00–8:00-ig van nyitva a felnőtt női hajléktalanok számára. A szolgáltatás célja a hajléktalan nőknek éjszakai szállás nyújtása és alapvető szükségleteinek kielégítése, ami a tisztálkodási lehetőséget, pihenést és étkezés lehetőségét foglalja magában. A női éjjeli menedékhelyet igénybe vevő hajléktalan nők csoportjánál tapasztalható, hogy kezeletlen pszichiátriai betegségekkel, rossz fizikai és/vagy mentális állapottal, viselkedési és beilleszkedési problémákkal, szenvedélybetegségekkel és bántalmazottként érkeznek az ellátásba. 2023-ban 98 hajléktalan nő vette igénybe a női éjjeli menedékhely szolgáltatásait, életvitelszerűen 21 fő használta a szolgáltatást, ők azok, akik rendszeresen a női éjjeli menedékhelyen töltik az éjszakákat. A néhány éjszakát eltöltött nőkre jellemző, hogy a bántalmazóiktól menekülnek a hajléktalanellátásba. Az éjjeli menedékhelyet igénybe vevő nők iskolai végzettségét tekintve 55%-uk legmagasabb iskolai végzettsége 8. osztály, 18%-nak 8. osztálynál kevesebb, felsőfokú végzettséggel senki sem rendelkezett.

A hajléktalan nők aránya az elmúlt években növekedett a teljes populáción belül. Az évezred elején 10% volt a nők aránya a hajléktalanok között, ez a szám 2021-ben 21–22% lett. Az

emelkedés oka a kapcsolatok gyengülésére tehető, illetve a bántalmazó kapcsolatokból való menekülés is meghatározó. A hajléktalan nők a szexuális kizsákmányolás veszélyének, kiszolgáltatottságnak is ki vannak téve, és jellemző a bántalmazottságból fakadó félelem és leromlott mentális állapot a körükben (Papp, 2021).

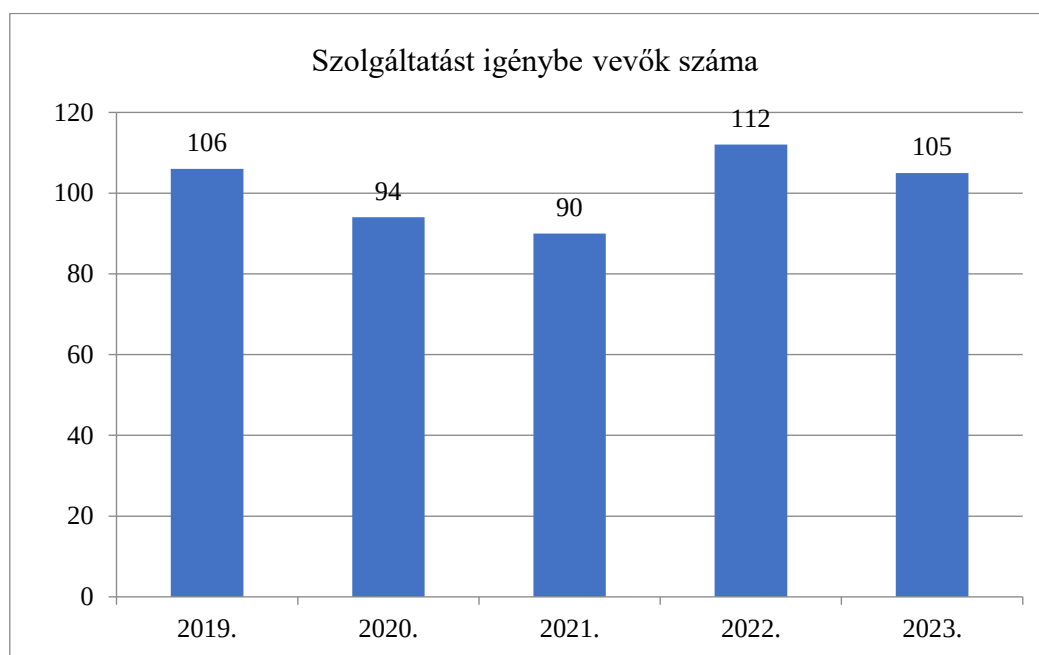
IV.2.6. Férfi átmeneti szállók és külső férőhelyek

A Támasz Alapítvány Pécs két átmeneti szállót működtet felnőtt férfiak részére. A hajléktalanok átmeneti szállása azoknak a hajléktalan személyeknek az elhelyezését biztosítja, akik az életvitelszerű szálláshasználat és a szociális munka segítségével képesek az önellátásra. Az átmeneti szállókra való bekerülés feltétele, hogy a hajléktalan személy jövedelemmel rendelkezzen és előtakarékosságot vállaljon. Az átmeneti szállón a nevéből adódóan, csak egy bizonyos időtartamig (1 év+1, ha indokolt), tartózkodhatnak a hajléktalan személyek. Az előtakarékosság ezért is indokolt, hogy a kliensek a megtakarított pénzükből tudják finanszírozni a szállóról való továbblépésüket.

Az alapítvány nagyobb férfi átmeneti szállója az Edison utcában található, 50 férőhellyel. Az átmeneti szállón hasonlóképpen, mint az éjjeli menedékhelyen, működik egy 14 férőhelyes lábadozó részleg betegszobákkal. Az épület akadálymentesített, nagyobb számban jelennek meg ezen az átmeneti szállón az idősebb, fizikailag rosszabb állapotú hajléktalan személyek, mint a másik átmeneti szállón. Az átmeneti szállón három fő szociális munkás dolgozik, akik egyéni esetkezelés során szükségletfelmérést végeznek és lehetőségekhez mérten próbálják a hajléktalan személyek életkörülményeit javítani. Az intézmény szolgáltatásait összesen 105 fő vette igénybe 2023-ban, az előző években kevesebb hajléktalan személy költözött be az átmeneti szállóra, melynek okaként a koronavírusjárvány alatt bevezetett veszélyhelyzetben keresendő. A 88/2020. (IV. 5.) Kormányrendelet¹⁹ tartalmazta, hogy a szociális bentlakásos intézményekbe felvételi tilalmat rendeltek el.

¹⁹88/2020. (IV. 5.) Korm. rendelete a veszélyhelyzet során teendő, egyes szociális és gyermekvédelmi ellátásokkal kapcsolatos intézkedésekről, valamint a szociális szolgáltatásoknak a veszélyhelyzet során elrendelt működési rendjéről <https://njt.hu/jogszabaly/2020-88-20-22> Letöltés ideje: 2024.01.25.

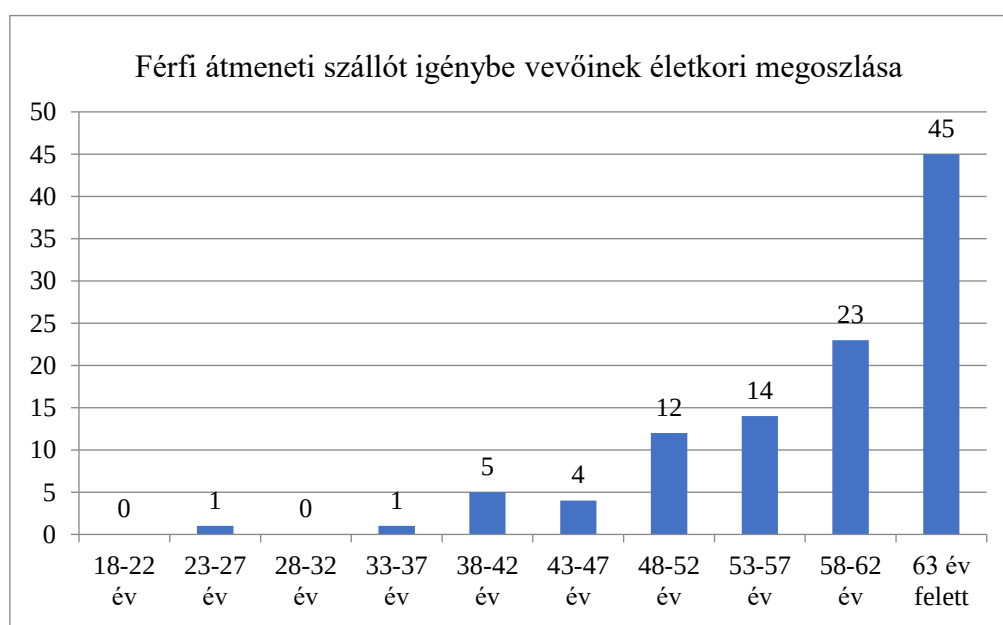
IX. sz. ábra: Szolgáltatást igénybe vevők száma

Forrás: Saját szerkesztés, Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023

Életkori megoszlást tekintve az Edison utcában található férfi átmeneti szállót az idősebb korosztály veszi igénybe, lévén a 14 férőhelyes lábadozó részlegben, idősebb és fizikailag rosszabb állapotú hajléktalan személyek tartózkodnak.

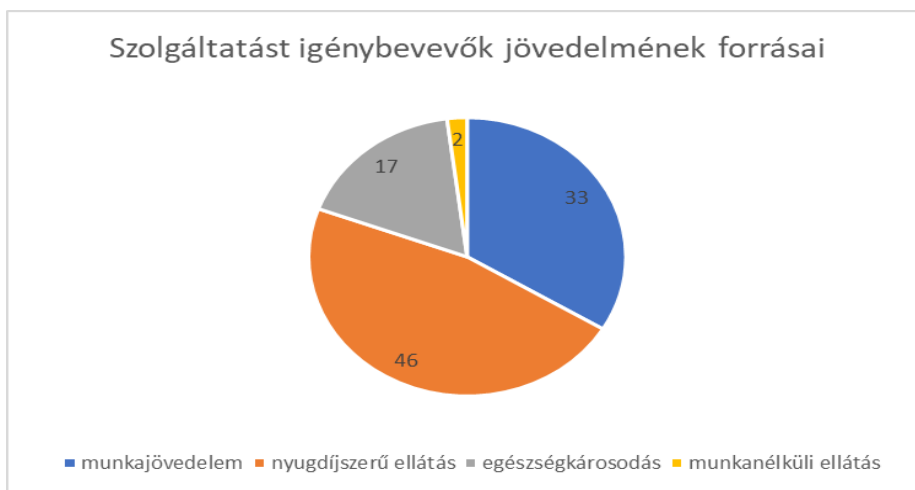
X. ábra: Férfi átmeneti szállót igénybe vevőinek életkori megoszlása

Forrás: Saját szerkesztés, Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023

Az átmeneti szállóra legtöbben albérletből (35 fő) érkeztek. Az albérletből átmeneti szállóra kerülő hajléktalanná vált férfiakra összességében elmondható, hogy jövedelemmel rendelkeztek a hajléktalanná válásuk során, dolgoztak vagy segély/nyugdíjszerű ellátásban részesültek.

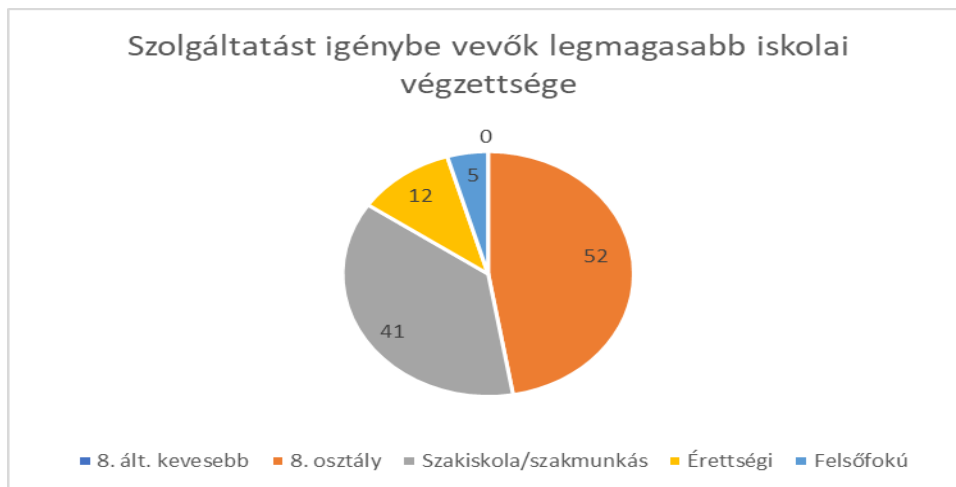
XI. sz. ábra: Szolgáltatást igénybe vevők jövedelmének forrásai

Forrás: Saját szerkesztés, Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023

Iskolai végzettséget tekintve elmondható, hogy az átmeneti szállásokra bekerülő hajléktalanok magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek általánosan, mint az éjjeli menedékhelyeket igénybe vevő hajléktalanok.

XII. sz. ábra: Szolgáltatást igénybe vevők legmagasabb iskolai végzettsége

Forrás: Saját szerkesztés, Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023

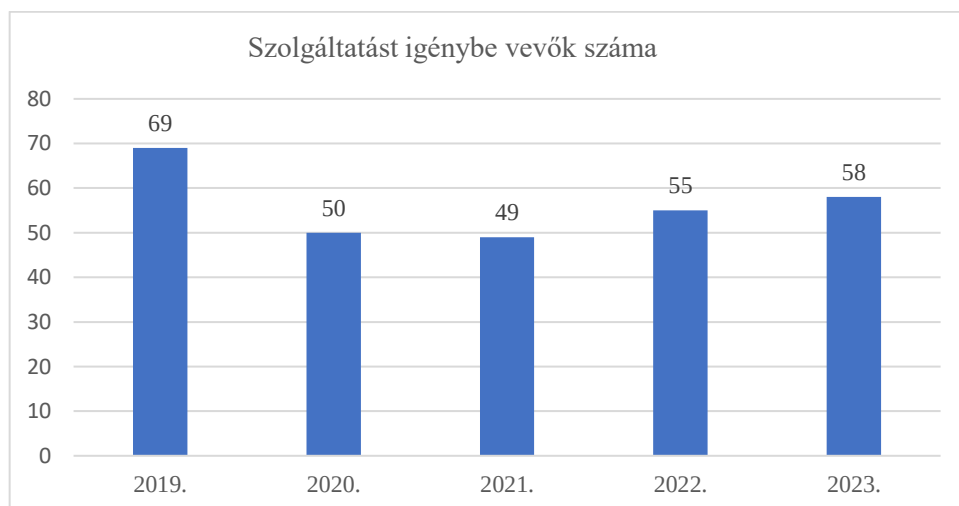
Az ellátottak felének a legmagasabb iskolai végzettsége 8. osztály, az alacsony iskolai végzettséget tekintve nekik a legnehezebb az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedniük, nagy számban dolgoznak közfoglalkoztatottként.

Az Edison utcai átmeneti szállóról 2023-ban legtöbben (29 fő) tartós bentlakást nyújtó szakosított intézménybe távoztak. Ez jól tükrözi azt, hogy az átmeneti szállón nagy számban képviselik magukat az idősebb, fizikailag rosszabb állapotú hajléktalan személyek. Albérletbe 10 fő került 2023-ban.

A Hársfa utca 36. szám alatt 14 férőhellyel működik az Edison utcai átmeneti szálló külső férőhelye. Azzal a céllal nyitott meg 2019-ben, hogy könnyebben megfizethető albérlethez jussanak hozzá a korábban átmeneti szállón élő ellátottak. A külső férőhelyeken minimális a fluktuáció (Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023).

A Támasz Alapítvány Pécs másik férfi átmeneti szállója a Névtelen utca 2. szám alatt található. A szállón folyó szakmai munka megegyezik az Edison utcai átmeneti szállóéval. Különbséget az képez, hogy itt nem található lábadozó részleg, viszont az átlagéletkor itt is magas (57 év) volt a szolgáltatást igénybe vevők körében.

XIII. sz. ábra: Szolgáltatást igénybe vevők száma

Forrás: Saját szerkesztés, Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023

A Névtelen utcai átmeneti szálló igénybe vevőinek számáról is elmondható, hogy 2020–2021-ben minimális csökkenés mutatkozott a felvételi tilalom miatt. A szállóra bekerült hajléktalan személyek csaknem fele (47%) a férfi éjjeli menedékhelyen töltötte a beköltözés előtti napjait. Minden ötödik lakó albérletből került az ellátásba, mert nem tudta fizetni a bérleti díjat. A szállóról való kikerülés tekintetében itt is a legtöbben (34%) tartós bentlakást nyújtó szakosított otthonba távoztak, ami a magas életkor miatt vált indokolttá. Arányaiban magasabb számban (25%) kerültek hajléktalan személyek albérletbe a Névtelen utcai átmeneti szállóról, mint az alapítvány által működtetett másik szállót igénybe vevői közül. A szolgáltatást igénybe vevők közül 38% munkajövedelemmel rendelkezik és 45 % nyugdíjszerű ellátással. Arányaiban magasabb a munkajövedelemmel rendelkezők aránya, mint az Edison utcai átmeneti szállón lakóknál. Iskolai végzettség tekintetében pedig a két szállón élő igénybe vevők hasonló tendenciát mutatnak.

A Névtelen utcai átmeneti szállóhoz is tartozik egy külső férőhely 7 fő részére, amely magasabb színvonalú, mint az átmeneti szálló szolgáltatása, viszont ebből fakadóan a térítési díj is magasabb.

Az átmeneti szálló célja, hogy a hajléktalan személyek lakhatása rendezetté váljon, albérletbe vagy tartós bentlakást nyújtó otthonokba kerüljenek szükségleteik alapján. Az átmeneti szállókon dolgozó szociális munkások ebben segítik a hajléktalanokat, életvezetési tanácsadást nyújtanak, és egyéni esetkezelés során az egyéni szükségletek mentén próbálják a hajléktalan személyek életszínvonalát javítani. (Támasz Alapítvány Szakmai beszámoló, 2023)

IV.2.7. Női átmeneti szálló és külső férőhely

A női átmeneti szálló 20 felnőtt hajléktalan nő számára nyújt szolgáltatást, a szállóhoz tartozó külső férőhely pedig 9 főnek nyújt elhelyezést. Az átmeneti szálló célja, hasonlóan a férfi átmeneti szállókhoz, a hajléktalan életmódból fakadó hátrányok leküzdése és önálló életvitel elérése. Az átmeneti szállón szociális munkások folytatnak egyéni esetkezelést, segítik a hajléktalan nőket abban, hogy a lakhatásuk tartósan megoldottá váljon. 2023-ban 14 új lakó érkezett az intézménybe, a szolgáltatásba legtöbben (35%) az éjjeli menedékhelyről kerültek, viszont 25%-uk albérletből érkezett. A külső férőhelyet 2023-ban összesen 11 fő vette igénybe, egy lakó kivételével mind a női átmeneti szállóról költöztek be. Az átmeneti szállóról 18 lakó költözött ki a tavalyi év folyamán, közülük 6 fő (35%) költözött albérletbe, egy lakó az éjjeli menedékhelyre került vissza, mert elvesztette a jövedelmét, ketten pedig a külső férőhelyre

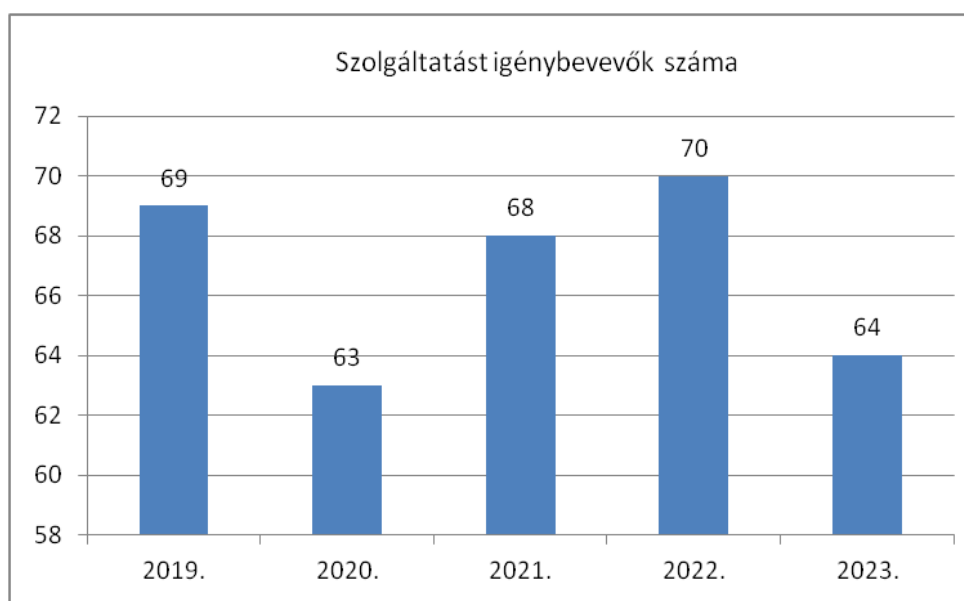
kerültek, saját otthonukba ketten költöztek vissza. A hajléktalan nők legmagasabb iskolai végzettsége alacsonyabb általánosan, mint a férfiaké. Az átmeneti szállót és külső férőhelyet igénybe vevők 75%-a legfeljebb 8 osztállyal rendelkezett. A lakók átlagéletkora 58 év volt, amely közel megegyezik a férfi átmeneti szállókon élő férfi hajléktalanok átlagéletkorával.

A női átmeneti szállók célja hasonlóan a férfi átmeneti szállókhoz, hogy a hajléktalanná vált nők lakhatási problémája megoldottá váljon a szükségleteiknek megfelelően.

IV.2.8. Hajléktalanok ápoló otthona

A Támasz Alapítvány Pécs működtet egy tartós ápolást-gondozást nyújtó bentlakásos intézményt, Ápoló Otthon néven, az intézmény 50 fő befogadására alkalmas.

XIV.sz. ábra: Szolgáltatást igénybevevők száma

Forrás: Saját szerkesztés, Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023

A nemek arányát tekintve megegyező az arány a nappal intézményekben megjelenő hajléktalanok nemek közti megoszlásában, tehát $\frac{2}{3}$ a férfiak és $\frac{1}{3}$ a nők aránya. Az intézményben idős, rossz fizikai állapotú hajléktalan személyeknek nyújt tartós bentlakást, 24 órás egészségügyi személyzettel. Általánosan elmondható, hogy a lakóknak az ápoló otthon az utolsó állomás az életükben. Tavaly 12 fő hunyt el és egy lakó kérte saját döntése alapján a jogviszony megszűnését. Egy lakó került másik tartós bentlakást nyújtó szociális intézménybe. 2023-ban a 63 év alatti ellátottak 34%-ban tették ki az intézmény lakóit, a többi lakó mind

idősebb volt. Az intézményben lakók jövedelemforrását tekintve 50% nyugdíjszerű ellátást kap, az ellátottak másik csoportja pedig segélyszerű ellátásból él meg. Legmagasabb iskolai végzettséget tekintve megállapítható, hogy az ellátottaknak 56%-a 8 osztálynál nem szerzett magasabb iskolai végzettséget.

IV.2.9. Utcai szociális szolgálat

Az utcai szolgálat feladata, a közterületen vagy nem lakás céljára szolgáló helyen élők életét vagy testi épségét veszélyeztető helyzetek megszüntetése, hajléktalan személyek egészségügyi-, vagy szociális intézménybe való szállítása és a szolgáltatások igénybevételének segítése. Az utcai szociális munkások a szociális munka eszközeinek és módszereinek felhasználásával nyújtják szolgáltatásait, annak érdekében, hogy a hajléktalan személyeknek a mentális és fizikai állapota javuljon.

Krízisidőszak alatt (minden év november elsejétől május elsejéig tartó időszak), kulcsfontosságú feladat az életmentés, a hajléktalan személyek felkutatása és fagyás, illetve kihűlés megelőzése. Ebben az időszakban az utcai szociális szolgálat megkeresi, illetve diszpécsterszolgálat felé küldött utcai bejelentésre felkeresi a közterületen, illetve nem lakás céljára szolgáló helyen élő hajléktalan személyeket, és meleg teát, élelmiszert, teát, takarót, gyertyát, illetve intézménybe történő szállítást ajánlanak fel.

Nyári időszakban az utcai szociális munkások a hajléktalan személyek életkörülményeit térképezik fel és esetmunkát végeznek.

A Támasz Alapítvány Pécs három utcai szolgálattal rendelkezik, a nyári időszakban 8:00–16:00-ig elérhetőek, krízisidőszakban pedig a három szolgálat váltott műszakban dolgozik, egész nap ellátást nyújtanak a hajléktalan személyek számára.

Az utcai szolgálat együttműködik az ellátási területen lévő segítő szervezetekkel, intézményekkel és hivatalokkal, melyek a hajléktalan személyek problémáinak kezeléséhez és életszínvonaluk javításához hozzájárulnak. Napi kapcsolatban állnak a Dél-Dunántúli Regionális Diszpécsterszolgálattal, a diszpécserok a hozzájuk befutott hívásokat továbbítják az utcai szociális munkások számára, illetve rendszeresen esetmegbeszéléseket is tartanak.

Az utcai szolgálat szolgáltatásait igénybe vevő célcsoportot három egymástól nem egészen elkülönülő csoportra osztották fel az alapítvány munkatársai. Az első csoportba az *intézményes ellátást elfogadó* és igénybe vevő hajléktalanok csoportja alkotja. Második csoportba az

időszakonként megjelenő hajléktalanok tartoznak, a harmadik csoport pedig a tartósan utcán élő (mentálisan, fizikálisan rossz állapotban levő) hajléktalanok.

„A hajléktalanság előidéz egy olyan mentális állapotot, hogy eléggé beszűkül a kliens gondolkodása a saját élethelyzetére és adott esetben ez a pszichés állapot olyan fajta megrögződéssé válik, hogy nem akar emberekkel találkozni, közösségbe tartozni, nem akar szabályokat követni és tudja, hogy az intézményi lét elkerülhetetlenül ezekkel jár és inkább valaki távol tartja magát ettől.” (interjú, Kutas Gábor, Támasz Alapítvány Pécs Utcai Szociális Szolgálat részlegvezetője, 2024)

A Támasz Alapítvány Pécs Utcai Szolgálat 2023-ban összesen 550 főnek (89 nő, 339 férfi) nyújtott szolgáltatást, ebből 97 fő csak az utcai szociális szolgálat szolgáltatásait vette igénybe a földrajzi távolság, intézményekkel szembeni bizalmatlanság vagy az életmód (nappal gyűjtögetés, kukázás) miatt. A 2023-as évben 155 fő új klienssel vették fel a kapcsolatot a szolgálatok munkatársai, az újonnan regisztrált kliensek közül 31 személlyel vált rendszeressé a kapcsolattartás. Ennek oka, hogy átutazóként jelent meg Pécsen és környékén vagy elfogadták az intézményes szolgáltatásokat.

2023-ban a krízisidőszakban (november 1. – május 1.) előzetes terepbejárások alapján összesen 74 helyszínre és összesen 122 személlyel tartotta rendszeresen a kapcsolatot az utcai szolgálat, ez összesen 211 km megtételét jelenti. Összehasonlításképpen 2022-ben a krízisidőszak alatt 71 helyszínen, 98 fővel tartották a kapcsolatot az utcai szociális szolgálat. Tehát ez növekvő tendenciát mutat.

Az utcai szociális munkások tapasztalatai alapján az életvitelszerűen közterületen élő vagy nem lakhatás céljára szolgáló helyeken élő hajléktalanok egészségügyi állapota romlik, háziorvosi szolgáltatásban kevesen részesülnek, számos hajléktalan krónikus és progresszív betegségben szenved. Viszont a halálozási adatok nem mutatnak kiugró tendenciát, 2023-ban 45 fő hunyt el (19 fő közterületen élő/lakhatásra nem alkalmas helyen élő hajléktalan), 2022-ben 47 fő hunyt el (16 fő közterületen élő/lakhatásra nem alkalmas helyen élő hajléktalan). (Támasz Alapítvány Szakmai beszámoló, 2023)

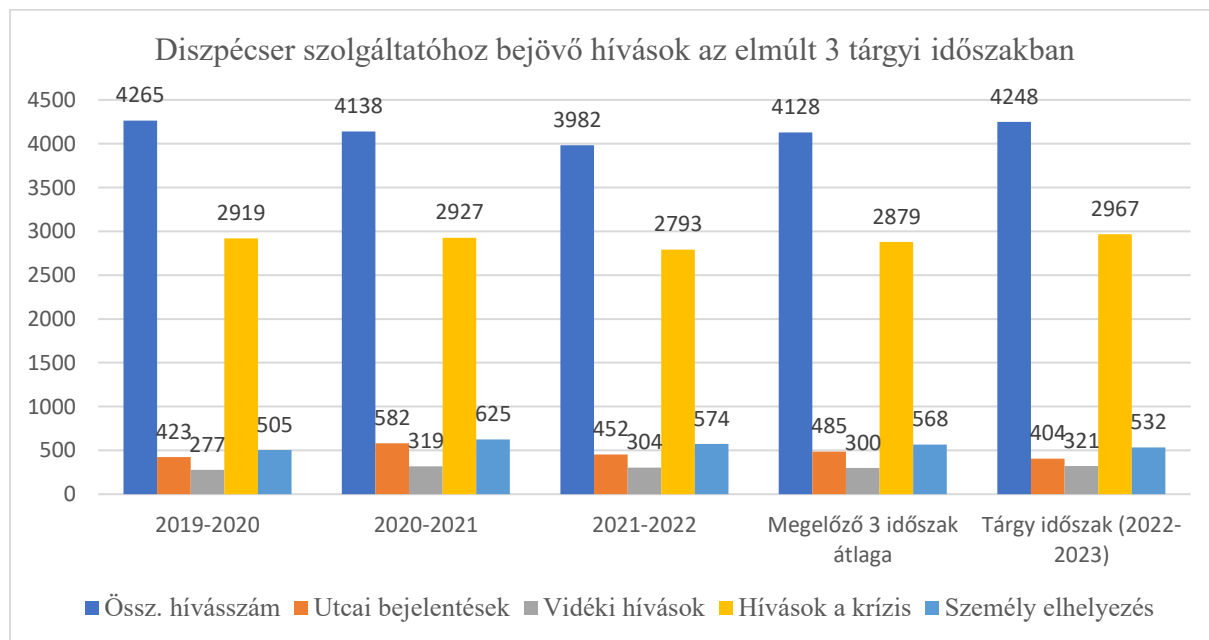
IV.2.10. Dél-Dunántúli Regionális Diszpécsterszolgálat

A Támasz Alapítvány Pécs szervezeti keretei között, miniszteri kinevezés alapján a Hajléktalanokért Közalapítvány évente kiírt pályázati keretéből finanszírozva 2006. november 2. óta működik a Dél-Dunántúli Regionális Diszpécsterszolgálat.

A szolgálat az egész régió területéről fogadja azokat a hívásokat, információkat és jelzéseket hajléktalan emberekről, különös tekintettel a közterületen krízishelyzetbe került hajléktalanokkal kapcsolatban. Közterületen életveszélyt jelentő helyzetekben (kivéve sürgősségi egészségügyi beavatkozást igénylő helyzetek), akkor három megye területén (Tolna, Somogy, Baranya) krízisautó beavatkozásával érkeznek a helyszínre az utcai szociális szolgálat munkatársai. A diszpécserszolgálat adományokat és felajánlásokat fogad és intézményekhez, szervezetekhez juttat, ahol szükség van rájuk. Feladatkörhöz kapcsolódik még az éjjeli menedékhelyek, átmeneti szállások üres férőhelyeinek aktuális nyilvántartása, ezeknek az adatoknak a továbbítása. A diszpécserszolgálat munkatársai kapcsolatot tartanak hajléktalanellátásban érintett intézményekkel, szervezetekkel és koordinálják az intézmények közötti együttműködést, különös tekintettel az utcai szociális szolgálat munkája során.

Az elmúlt pályázati időszak 2022.07.01-2023.06.30-ig tartott. A tárgyi időszak alatt az összes hívásszám 2% növekedés, Pécsen kívülről érkező hívások 7%-os növekedést mutattak a megelőző három év átlagához képest. Ennek oka lehet a három megyére kiterjedő krízisautó szolgáltatás.

XV. ábra: Diszpécserszolgálathoz bejövő hívások az elmúlt 3 tárgyi időszakban

Forrás: Saját szerkesztés, Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023

VI. Kutatási eredmények összegzése

Hipotézis: Feltételezésem szerint az állami szociális szolgáltatások jelen működésükben kevésbé képesek társadalmi reintegrációs szerepet betölteni a hajléktalanok életében, mivel a hajléktalan személyek sokrétű szociális és mentális problémákkal rendelkeznek és előfordul, hogy ellátás nélkül maradnak.

A Támasz Alapítvány 2023-as Szakmai beszámolójának adatai alapján elmondható, hogy a hajléktalanná vált emberek közül kevesen tudnak reintegrálódni a többségi társadalomba. Az alapítvány intézményvezetőivel készített interjúim is alátámasztották a hipotézisem. Azok a hajléktalan személyek képesek a reintegrációra, akik kapcsolati tőkével rendelkeznek. A rossz mentális és fizikai állapot, az alacsony iskolázottság, szenvedélybetegségek miatt a szociális szolgáltatások igénybevétele mellett is kevesen képesek a lakhatásuk rendezésére. A rossz mentális állapotban levő hajléktalanokra elmondható, hogy bizalmatlanok a szociális és egészségügyi rendszerrel kapcsolatban, közösségeket elkerülik és az utcai szociális munkások az egyetlen kapcsolati hálójuk. Ennél a csoportnál még az is kihívást jelent, hogy a házirendet betartsák, mert megterhelő számukra a keretek tartása. Pécsen a szenvedélybeteg hajléktalanok lehetőségei felépülés szempontjából sokrétűbbek, mint más hazai nagyvárosban. Pécsen működik az INDIT Közalapítvány és a Bázis Addiktológiai Szolgálat számos intézménnyel, illetve a megyében több rehabilitációs otthon kínál lehetőséget a felépülni akaró szenvedélybetegeknek. Mégis elmondható, hogy a szenvedélybeteg hajléktalanok körében a felépülés aránya alacsonynak mondható, a Támasz Alapítvány Pécs 2023-as Szakmai beszámolójából is látható, hogy a tavalyi évben három fő került rehabilitációs otthonba. Ennek oka lehet a motivátlanság és a pozitív jövőkép elképzelésének hiánya. A magyar hajléktalanellátó rendszer lépcsőzetes modellnek tekinthető, mivel a hajléktalan emberek lépcsőzetesen jutnak/juthatnak el az önálló lakhatáshoz a szociális szolgálatok igénybevételeivel. Ez azt eredményezheti, hogy akár évekig a rendszerben ragadnak a hajléktalan személyek, amely a motivátlanságukat és a továbblépéshez fűződő reményüket csökkenti.

Kutatói kérdések és válaszok:

1. Hogyan járulnak hozzá a szociális szolgáltatások a hajléktalan emberek társadalmi helyzetének megváltoztatásához?

A Támasz Alapítvány Pécs közel 1000 főnek nyújt szolgáltatást Pécs városában. Az intézményrendszer különböző szolgáltatásokat kínál a hajléktalanná vált személyek megsegítésére. A Nappali Centrumban szociális ügyintézésben segítenek a szociális munkások a hajléktalan személyeknek, iratpótlásban, munkakeresésben és a munkavállaláshoz szükséges önéletrajz elkészítésében, illetve jövedelemszerzésben. A hajléktalanná vált személyekkel szociális munkások végeznek egyéni szükség- és állapotfelmérést, illetve a szociális munka módszertanát felhasználva a szakemberek a kliensek szükségleteinek megfelelően beavatkozást eszközölnek az állapotuk javítása érdekében. Az éjjeli menedékhelyek az éjszakai pihenést biztosítják. Az átmeneti szállókon magasabb szintű ellátás folyik a jövedelemmel rendelkező hajléktalanok későbbi lakhatásának megoldása a cél a szociális munka eszközeivel. Az ápolóotthon pedig a leromlott fizikai állapotú hajléktalanoknak nyújt tartós bentlakást, egészségügyi személyzettel. Elmondható, hogy a Támasz Alapítvány Pécs is lépcsőzetes modellként működik, tehát a saját otthon elérése az intézményi struktúra, jelen esetben az átmeneti szálló igénybevétele után történik általánosságban. A közfoglalkoztatotti program keretein belül hajléktalan személyek dolgoznak takarító és karbantartó munkakörben az alapítványnál, ők jellemzően hajléktalan személyek átmeneti szállóján élnek. A Nappali Centrumban minden kedden pszichiátriai rendelés működik, amely a mentális problémákkal küzdő személyek helyzetének javítására szolgál. Ez az ellátás országos szinten csak pár más alapítványnál fordul elő.

2. Melyek azok a tényezők, amelyek a hajléktalanná váláshoz hozzájárulnak?

A hajléktalanság kialakulásában veszélyeztető tényezőt jelentenek a szenvedélybetegségek, pszichiátriai betegségek, állami gondozásban felnevelés. Ezenkívül az alacsony iskolai végzettségű személyek nagyobb arányban jelennek meg a hajléktalanellátó intézményeknél. Jellemzően nem rendelkeznek munkaszocializációval és motivációval az otthontalanná vált személyek. A hajléktalan személyek különböző problémáktól szenvednek, viszont elmondható, hogy nem rendelkeznek kapcsolati tőkével (Misetics, 2021). A nők hajléktalanná válásához nagy mértékben hozzájárul a párkapcsolati erőszak, a prostitúció. A szexuális kizsákmányolás veszélyének, kiszolgáltatottságnak is ki vannak téve, és jellemző a bántalmazottságból fakadó

félelem és leromlott mentális állapot a körükben (Papp, 2021). A veszélyeztetett személyek fokozatosan veszítik el a többségi társadalomhoz fűződő kapcsolatukat, a szociális kapcsolataik leépülnek. A jellemző viselkedés a hajléktalanokká vált egyéneknél, hogy a korábbi kapcsolatai megszakadnak és újak kötődnek a személlyel hasonló helyzetben levő hajléktalanokkal. Így kerülnek a kliensek a hajléktalanellátásba, ahol elkülönített intézményrendszerekben, izolálva élik az életüket a többségi társadalomtól (Breitner, 1999).

3. Milyen szociális szolgáltatásokat vesznek igénybe a pécsi hajléktalanok?

A pécsi hajléktalanná vált személyek különböző szociális szolgáltatásokat vesznek igénybe. Jelenleg Pécsen három hajléktalanellátó intézmény működik, a hajléktalan személyek körében előfordul, hogy nem csak egy ellátó szolgáltatásait veszik igénybe. A tartósan utcán élő hajléktalan személyek a Támasz Alapítvány Pécs Utcai Szociális Szolgálatával rendelkeznek kapcsolattal, ők a krízisidőszak alatt meleg teát és takarót visznek az utcán élőknek és a szállításukban is segítséget nyújtanak. A Támasz Alapítvány Pécs Nappali Centrumában mosási és fürdési lehetőség áll az igénybe vevők rendelkezésére, az épületben dolgozó szociális munkások pedig a szociális ügyintézésben kínálnak segítséget. Az alapítvány népkonyháján dolgozók minden hétköznap melegebédet osztanak. Az éjjeli menedékhelyek pihenési lehetőséget kínálnak az év minden napján a rászorulóknak. Az átmeneti szállókon átmeneti időre rendezettebb körülmények között élhetnek a hajléktalan személyek és az intézményben dolgozó szociális munkások a továbblépési lehetőségek feltérképezésében és elérésében támogatják a hajléktalanokat. Az alapítvány ápolóotthona a leromlott fizikai állapotú, idős hajléktalan személyeknek kínál tartós lakhatást és egészségügyi gondozást. Ezenkívül a Támasz Alapítvány Pécs szociális munkatársai kapcsolatban állnak más szociális intézményekkel, így specifikus problémákkal (szenvedélybetegség, pszichiátriai betegség) rendelkező hajléktalanokat más szakosított szociális intézménybe tudják delegálni.

4. Milyen okokra vezethető vissza a hajléktalanok számának emelkedése az elmúlt évek tekintetében?

A hajléktalanná vált személyek különböző problémákkal rendelkeznek, a közös tényező a kapcsolati tőke hiánya. A Támasz Alapítvány Pécs Nappali Centrumában tavaly regisztrált hajléktalanná vált személyek családi problémák miatt kerültek az ellátásba (Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023). A hajléktalanság kialakulását is szolgáló preventív szociális szolgáltatók (pl. családsegítő szolgálatok), ha nagyobb számban elérhetőek lennének és szélesebb eszköztárral rendelkeznének, a családi problémákkal hajléktalanná vált személyek

közül kevesebben kerültek volna az ellátásba. A gazdasági visszaesés is jelentős mértékben hozzájárul a hajléktalanná váláshoz, a segélytípusú ellátások összegének stagnálása pedig a hajléktalanná válás küszöbére juttatja a még lakhatással rendelkező személyeket. Az albérletárak jelentős mértékben megnövekedtek az elmúlt évek során, illetve az önkormányzati lakások alacsony száma miatt nagy számú lakhatásra rászoruló egyén és család nem jut biztos lakhatáshoz.

VII. Fejlesztési javaslatok

Javaslat 1: Szociális bérlakások szektorának fejlesztése: Az önkormányzati bérlakások száma a rendszerváltás óta folyamatosan csökken, és állapotuk is romló tendenciát mutat. Ma Magyarországon a magán- és önkormányzati tulajdonú lakásokat összeadva közel 500 000 lakás áll üresen. A lakásoknak 32 %-a van községekben, ezek nagy része iránt valószínűleg nincs kereslet, például mert kevesebb munkalehetőség van a környéken. A 300 ezer városi lakás jelentőségteljes összehasonlítási alap, ebből 200–230 ezerre becsülhető a lakható lakások száma (Csizmady, Hegedüs & Vonnák, 2019). *„Ha a 200-230 ezer üres lakás mellett a városainkban üresen álló nagyméretű ipari ingatlanok, üresen álló nagyméretű lakóépületek és telkek arányát összehasonlítjuk a hajléktalanság 14 ezerre becsült lélekszámával, akkor viszonylag könnyen belátható, hogy pusztán a meglévő üres, kihasználatlanul álló ingatlanállomány mozgósításával nem csupán a valamennyi Magyarországon élő hajléktalan ember önálló lakhatása, hanem a lakhatási szegénységben élők egy jelentős részének léthelyzete, így akár a hajléktalanná válás prevenciója is megoldható lenne”* (Misetics, 2021. p. 376).

Magyarországon ma 2–3 millió embert érint a lakásszegénység valamilyen típusa, a lakáspolitikai rendszerváltás utáni időszak óta az egyik legelhanyagoltabb közpolitikai területe. A lakhatási szegénység és az ebből fakadó problémák helyi szinten érződnek leginkább, viszont az önkormányzatok mozgásterét korlátozott a probléma megoldásában. A 2011. évi CLXXXIX. törvény²⁰ Magyarország helyi önkormányzatairól szóló törvény²¹ a helyi közügyek között sorolja fel a lakásgazdálkodást, az önkormányzat területén hajléktalanná váló emberek ellátását és rehabilitációját, illetve a hajléktalanná válás megelőzését, viszont ezekhez nem társít központi forrásokat, amelyek minden önkormányzat számára garantálnák a helyi lakáspolitikai megfelelő kialakítását és működtetését.²²

A szegénység kriminalizálása szélesíti a távolságot a hajléktalan személyek és a többségi társadalom között. Az utcai életmódot folytató hajléktalanok bizalmatlanok az ellátásokkal kapcsolatban vagy különböző negatív élményük fűződik hozzájuk. A hajléktalan emberek közterekről való kitiltása létüknek a megtiltását jelenti, mivel ők nem rendelkeznek

²⁰ 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100189.tv> Letöltés ideje: 2024. 04.03.

²² Önkormányzati Lakhatási Minimum, 2024. <https://real.mtak.hu/185683/1/Onkormanyzati-Lakhatasi-Minimum.pdf> Letöltés ideje: 2024.04.03.

magánterülettel. Magyarország Alaptörvényének XXII. cikk 3. bekezdése szerint tilos az életvitelszerűen közterületen való tartózkodás (Misetics, 2021).

Napjainkban a gazdasági infláció hatására az albérleti árak jelentősen megnövekedtek, viszont a szociális pénzbeli ellátások összege nem követte az infláció mértékét, így még nehezebbé vált a súlyosan deprivált személyeknek a lakhatást biztosítani. Budapesten 2021. május közepén már 175 ezer forintba került egy átlagos albérleti díj, a nyugat-magyarországi megyeszékhelyeket 120–135 ezer forintba kerülő, a kelet-magyarországiakat pedig 100–120 ezer forintos átlagos havi bérleti díj jellemezte. Az 2020-as év azonos időszakához képest országosan 15,1, Budapesten 15,7%-kal emelkedtek a lakbérek.²³ A Támasz Alapítvány Pécs férfi és női átmeneti szállóiról való továbblépés eredményei is azt bizonyítják, hogy a jövedelemmel rendelkező hajléktalanok csak pár százaléka képes arra, hogy albérletbe kerüljön és biztosítottá váljon a lakhatása. Az átmeneti szállókon havonta 6000 Forint díjat kell az igénybe vevőknek fizetniük, ami messze elmarad az albérleti díjak árától.

Javaslat 2: Az „Elsőként lakhatás” modell bevezetése Magyarországon, a helyi viszonyokhoz igazítva.:

Az „Elsőként lakhatás” modell az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában foglalt lakhatáshoz való jogot ismeri el olyan formában, hogy a hajléktalan személyeknek is rendelkezniük kell lakhatással és csak utána lehet az életszínvonalukon segíteni, munkához juttatni őket és a mentális állapotukon javítani. *„Az elsőként lakhatás egy Észak-Amerikában és Európa-szerte egyre nagyobb teret hódító modell a tartósan közterületen élő összetett szükségletű hajléktalan emberek hatékony kigondozására. A „Housing led” (szó szerinti fordításban: lakhatás-vezette) megközelítés lényege, hogy a lépcsőzetes gondozási modellel szakítva az utcáról vagy éjjeli menhelyről közvetlenül bérlakásba juttatja a hajléktalan embert, és az egyéni esetkezelést, egyéb támogató szolgáltatásokat a lakásban vagy a szomszédságban nyújtja.”*²⁴ Ma Magyarországon a hajléktalanellátó intézmények módszertana az „Elsőként lakhatás” modell reciprokaként is értelmezhető, hiszen az ellátások egymásra épülnek, és a lakásba kerülés lenne a cél, amit egy segítő folyamat előz meg. Ezzel szemben az „Elsőként lakhatás” modell először lakhatást biztosít, és csak utána indul el a segítő munka. Kontrollcsoportos kutatás során megállapíthatóvá vált, hogy azok a hajléktalan személyek közül, akik három évig részt vettek a programban, csupán három százalék vált újból fedél nélkülivé, míg azon hajléktalanok között, akik nem vettek részt a programban, 25 százalék

²³ https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/lakberindex_szamitas/2201/index.html Letöltés ideje: 2024.01.02.

²⁴ (<https://www.bmszki.hu/hu/archivum/szocialis-munka-megujitasa/elsokent-lakhatas>) Letöltés ideje: 2024.01.02.

került az utcára (Bakos, 2011). A Támasz Alapítvány Pécs külső férőhelyekkel rendelkezik a hajléktalan személyek részére, akik bérleti díjat fizetnek, és szociális munkások tartják velük a kapcsolatot. Magyarországon a külső férőhelyes megoldások a jellemzőek, amik eltérnek az „Elsőként Lakhatás” modell módszertanával, hiszen a segítő szakemberek nem elérhetők a nap 24 órájában, illetve a külső férőhelyen élő hajléktalan személyek korábban az alapítvány átmeneti szállóit vették igénybe és onnan kerültek biztosított lakhatásba (Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023). Az „Elsőként lakhatás” modell szemlélete azonos a változó nemzetközi szociálpolitikai-jóléti gyakorlattal, amely intézménytelenítésre, decentralizációra és a rászoruló családok és egyének életének normalizálására törekszik (Vágner, 2021). A mai magyar hajléktalanellátó rendszer szellemiségének a reciprokaként értelmezhető a modell.

Javaslat 3: A szociális ellátórendszer reformja, a szociális ágazat bérrendezése. A szociális ágazatban számos reformot kellene végrehajtani az ellátottak és a dolgozók körülményeinek javításához. A szociális szakma presztízsének növelése, a szakemberek motiválásának elősegítése és megfelelő bérezése elengedhetetlen lenne a minőségi szolgáltatások nyújtásához (Csoba, Oláh & Maszlag, 2022). A szociális ellátások elsődleges finanszírozója az állam, így ő határozza meg a bérek mértékét. A szociális szolgáltatásokra jellemző, hogy a dolgozók legmagasabb iskolai végzettségét tekintve nagyobb arányban rendelkeznek középfokú végzettséggel, mint az egészségügyben vagy az oktatásban. Ebből következik, hogy az átlagjövedelem alacsonyabb a szociális ágazatban, mint az említett két másik szektorban. A szociális alapellátások és szociális szakellátások száma növekedett az elmúlt évek során, viszont az alapellátások és szakellátások egymásra épülése mai napig hiányos (Czibere & Mesteri, 2020). A szociális ellátásban dolgozó, segítő munkát végző szakemberek fokozottan ki vannak téve a kiégés veszélyének. A kiégéshez hozzájárulnak az alacsony bérek, a megbecsültség hiánya és a demotiváció. A szupervízióknak a szociális szakemberek esetében alapvető szolgáltatásként kellene megjelennie, melynek célja a munkavállalók lelki egészségének megvédése és a kiégés megelőzése.

Javaslat 4: Az intézményfejlesztés, szenvedélybeteg és pszichiátriai alap-, illetve szakosított ellátásokhoz való könnyebb hozzáférés és a bizalom kiépítése az ellátottak felé is hozzájárulhat a hajléktalanok reintegrálódásához és a hajléktalanná válás megelőzéséhez. A hajléktalanok körében nagymértékben megjelenik a szenvedélybetegség és különböző pszichiátriai problémák okozta probléma. Kevés hajléktalanellátó intézményben van lehetőség pszichológus és pszichiátriai rendelés működtetésére, az állami pszichiátriai ellátás pedig

túlterhelt. A hajléktalanná vált személyek különböző problémákkal rendelkeznek, viszont a szenvedélybetegség és a pszichés problémák nagy mértékben jelen van ebben a populációban.

„A hajléktalanság sajátos veszteség, amely identitáskrízist idéz elő. A stabil lakóhely megszűnésével az egyén bizonyos szociális szerepeit is automatikusan elveszítheti, pl. családon belüli, szomszédsági kapcsolataiban. Egyre kevesebb eséllyel bír a munkaerőpiacon: ha már eddig is munkanélküli volt, szinte lehetetlen alkalmazást nyernie, de ha van állása, valószínűleg nem képes annak megtartására. A biztos szerepek elvesztésével párhuzamosan a »hajléktalan« életformához kapcsolódó viszonyok alakulnak ki.” (B. Koller, 2006. p.331)

VIII. Konklúzió

A hajléktalanság felszámolása utópiának számít abban a kapitalista országban, ahol a szegénységi küszöb alatt egyre több ember él, a gazdasági egyenlőtlenségek felerősödnek. Véleményem szerint a hajléktalanok száma egy tükröt mutat az állam gazdasági helyzetére. De ez egy ördögi kör, hiszen, ha az infláció mértéke nő és gazdasági válság alakul ki, akkor egyre több ember válhat hajléktalanná. Viszont, mivel az államháztartás a válságkezelésre fordítja a bevételeit, így ezek az emberek csak a hajléktalanellátó intézményekre támaszkodhatnak. Számos jó gyakorlat létezik külföldön, amivel a hajléktalanság mértékét mérsékelni lehet, de Magyarországon az 1993. évi III. törvény²⁵ módosításával ennek az ellenkezőjét láthatjuk. Az állam az egyének felelősségét hangsúlyozza a nehéz helyzetük kialakulásáért, és a szubszidiaritás elve szerint az állami beavatkozás a helyzet javítására csak az utolsó lépcsőfok az állampolgárok életében. A hajléktalanság kialakulásában veszélyeztető tényezőt jelentenek a szenvedély- és pszichiátriai betegségek, az állami gondozásban való felnövés. A hajléktalansággal veszélyeztetett személyek fokozatosan veszítik el a többségi társadalomhoz fűződő kapcsolatát a szociális kapcsolataik leépülnek (Breitner, 1999). A hajléktalanságra tehát komplex problémaként tekinthetünk, amit széles eszközrendszerrel lehetne kezelni. Viszont a Támasz Alapítvány 2023-as Szakmai beszámolójában is kiderül, hogy a reintegráció a többségi társadalomhoz a hajléktalanná vált populáció csekély részében sikerül. Ennek különböző okai lehetnek, viszont az élesen kirajzolódik, hogy hajléktalan személyek jövedelme alacsonynak tekinthető és a gazdasági visszaesés hatására az albérletek árai pedig emelkednek, tehát a szakadék a hajléktalan személyek és a többségi társadalom között egyre szélesebbé válik. Problémaként tekinthető továbbá a szociális alapszolgáltatások és a szociális szakosított ellátások egymásra épülésének hiányát, illetve a társadalom információhiányát ezekkel a szolgáltatásokkal kapcsolatban. A Támasz Alapítvány Pécs Nappali Centrumában a tavalyi évben megjelent új klienseknél a hajléktalanná válásuk okát a szociális szakemberek legnagyobb arányban a családi problémában találták meg. Ezek azok a helyzetek, amiket még szolgáltatással (családsegítéssel) orvosolni lehetséges. Viszont az információhiány és a családsegítők leterheltsége miatt ezek a helyzetek nem válnak megoldottá. A hajléktalanellátó rendszer lépcsőzetes modellnek nevezhető, melyben a saját otthon elérése az utolsó lépcsőfok az intézményi palettán. Ez azt okozza/okozhatja, hogy a hajléktalan személyek éveket is

²⁵1993. évi III. törvény

a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99300003.tv> (Letöltés ideje: 2024.01.10.)

eltöltenek a hajléktalanellátásban, a motivációjuk egyre csökken a továbblépéshez. Az alacsony iskolai végzettség, a munkaszocializáció hiánya, az állami gondozásban való felnövés, szenvedélybetegségek és pszichiátriai problémák nagymértékben jellemzik a hajléktalan populációt. Viszont a mai magyar hajléktalanellátó rendszer csak részben tud ezekre a problémákra reagálni és inkább tűzoltó jelleggel működnek az ellátások, mint preventív szemlélettel. Reintegrációs szempontból fontos kiemelni még a munkaerőpiacon való elhelyezkedést, amely komoly kihívás a hajléktalan személyek számára. Az alacsony végzettség, a lakcím hiánya, a munkaszocializáció és a munkába álláshoz való információk hiánya is megnehezíti az elhelyezkedésüket. Az albérletárak megemelkedése megnehezíti az általánosan még munkaviszonyból származó alacsony jövedelemmel rendelkező hajléktalanok számára is az otthon megszerzését, így a motivátlanság fokozódhat a körükben.

Elmondható, hogy a jelenlegi hajléktalanellátó rendszer a rendszerváltáskor kiépített alapgondolat mentén működik, korrektív szemlélettel. Az elmúlt több mint 30 évben új szolgáltatások jelentek meg a hajléktalanellátásban, de a színesített ellátási paletta sem segít a hajléktalanná válás mérséklésében és a hajléktalan személyek többségi társadalomhoz való visszatéréséhez.

Felhasznált irodalom

Bakos, P. (2011). Lakhatás, mindenekelőtt. *Esély* 2011/3. pp.103-112.

B. Koller, E. (2006). Az otthontalanság pszichológiai hatása a hajléktalan életmóddal kapcsolatba kerülő személyek identitásváltozásában. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika* 7(4). pp. 329-345.

Bourdieu, Pierre (1999). *Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke*. In: Angelusz Róbert (szerk.): A társadalmi rétegződés komponensei. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó, pp. 156–177.

Bradshaw, J. R. (1972). The Taxonomy of Social Need. In: G. McLachlan (ed.) *Problems and Progress in Medical Care*. Oxford, Oxford University Press. pp. 71–82.

Breitner, P. (1999). A hajléktalanná válás lépcsőfokai. *Esély*, 10(1), pp. 84–108

Breitner, P., Gurály, Z., Győri, P. (2002). *Kérdések és válaszok a hajléktalanságról*. Menhely Alapítvány, Budapest

Czibere, K., Mester, D. (2020). A magyar szociális szolgáltatások és főbb jellemzőik 1993 és 2018 között. In *Társadalmi Riport 2020*, pp. 434-449. <https://doi.org/10.61501/TRIP.2020.18>

Csizmady, A., Hegedüs, J., Vonnák, D., (2019). Lakásrezsims és a devizahitel-válság: intézményi és egyéni stratégiák. *Szociológiai Szemle*, 29 (1). pp. 4–32.

Csoba, J., Oláh, E., Maszlag, F. (2022). A szociális életpályamoddal kapcsolatos dilemmák. *Párbeszéd: Szociális munka folyóirat*, 9 (2).

Darók, I. (2006). Szegények, munkanélküliek, hajléktalanok. https://vmek.oszk.hu/03400/03477/pdf/3_szegeny.pdf Letöltés ideje: 2024.04.05.

Ferge, Zs. (2017). *Magyar társadalom-és szociálpolitika 1990-2015*. Osiris Kiadó, Budapest

Győri, P. (2020). Idősorok a hazai hajléktalanságról. In *Társadalmi Riport 2020*, pp. 332–357. <http://doi.org/10.61501/TRIP.2020.14>

Maslaw, Abraham (2003). *A lét pszichológiája felé*. URSUS Libris Bt., Budapest

Misetics, B. (2021). A tüneti kezelés intézményes állandósítása: hajléktalanság és hajléktalanellátás Magyarországon. In. B. Erdős Márta & Talyigás K. (szerk.) *Tudományos*

gondolkodás és kutatás a szociális munkában II., MTA Szociológiai Tudományos Bizottság Szociális Munka Albizottság, 381–397.

Papp, G. (2023). A magyarországi hajléktalan ellátás rendszerszintű elemzése. In: Kiss, M. & Fekete, M. (szerk.) *Tanulmányok a társadalomról VI.* Szegedi Tudományegyetem Polgáriért Alapítvány, 189-245.

Rákossy, Zs. & Szeitl, B. (2018). Hajléktalan emberek egészsége. *Demográfia*, 61 (1). pp. 29–52.

Szöllősi, G. (2003). *A társadalom- és szociálpolitika alapjai I. Oktatási segédanyag*, <https://atti.uni-miskolc.hu/segedanyagok/tarspolalap.pdf> Letöltés ideje: 2024.01.10.

Források

BMSZKI, Elsőként Lakhatás modell <https://www.bmszki.hu/hu/archivum/szocialis-munka-megujitasa/elsokent-lakhatas> Letöltés ideje: 2024.01.02.

Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata <https://www.ohchr.org/en/human-rights/universal-declaration/translations/hungarian?LangID=hng> Letöltés ideje: 2024.01.11.

Február Harmadika kérdőíves adatfelmérés 2023.

<http://www.menhely.hu/index.php/hajlektalansag/februar-3> Letöltés ideje: 2024.01.03.

Központi Statisztikai Hivatal, <https://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp> Letöltés ideje: 2024.01.23.

Központi Statisztikai Hivatal, https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/lakberindex_szamitas/2201/index.html Letöltés ideje: 2024.01.02.

Központi Statisztikai Hivatal, Pécs alapadatai https://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=19415 Letöltés ideje: 2024.04.05.

Policy Agenda létminimum számítás <https://policyagenda.hu/letminimum/#.Y5EBEXbMLIV> Letöltés ideje: 2024.03.27.

Támasz Alapítvány Pécs módosított Alapító Okirata, 1996. <https://tamaszalapitvany.hu/archivum/hivatalos-dokumentumok> Letöltés ideje: 2024.04.05.

Támasz Alapítvány Pécs honlapja <https://tamaszalapitvany.hu/archivum/a-tamasz-alapitvany-pecs-tortenete> Letöltés ideje: 2024.04.05.

Támasz Alapítvány Pécs, Szakmai beszámoló 2023.

<https://kapocspecs.hu/> Letöltés ideje: 2024.03.27.

Önkormányzati Lakhatási Minimum, 2024. <https://real.mtak.hu/185683/1/Onkormanyzati-Lakhatasi-Minimum.pdf> Letöltés ideje: 2024.04.03.

Jogszabályok

Magyarország Alaptörvénye <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv> Letöltés ideje: 2024.01.11.

1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99300003.tv> Letöltés ideje: 2024.01.10.

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700031.tv> Letöltés ideje: 2024.03.27.

2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100189.tv> Letöltés ideje: 2024. 04.03.

2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200002.tv> Letöltés ideje: 2024.01.10.

1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0000001.scm> Letöltés ideje: 2024.01.11.

A Kormány 305/2018. (XII. 27.) Korm. rendelete a szociális szolgáltatásokkal összefüggő egyes kormányrendeletek módosításáról <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/mk18213.pdf> Letöltés ideje: 2024.01.25.

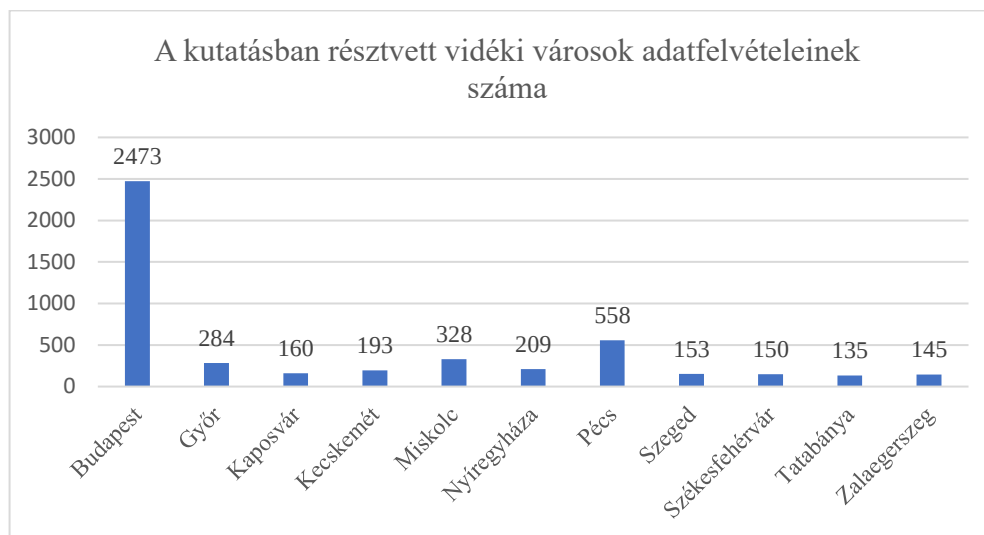
88/2020. (IV. 5.) Korm. rendelete a veszélyhelyzet során teendő, egyes szociális és gyermekvédelmi ellátásokkal kapcsolatos intézkedésekről, valamint a szociális szolgáltatásoknak a veszélyhelyzet során elrendelt működési rendjéről <https://njt.hu/jogszabaly/2020-88-20-22> Letöltés ideje: 2024.01.25.

Melléklet

I. számú melléklet

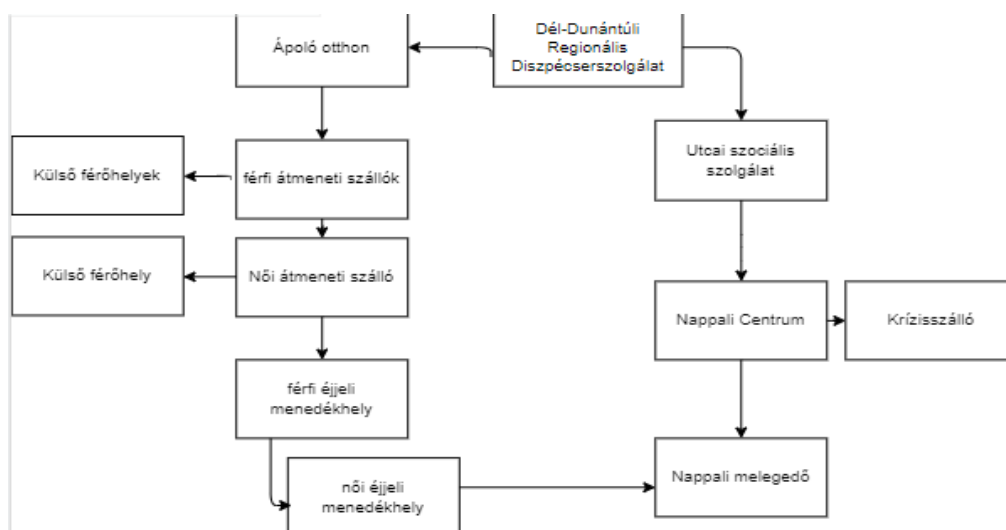
A dolgozat során felhasznált ábrák és táblázatok

I.sz. ábra: A kutatásban résztvett vidéki városok adatfelvételeinek száma

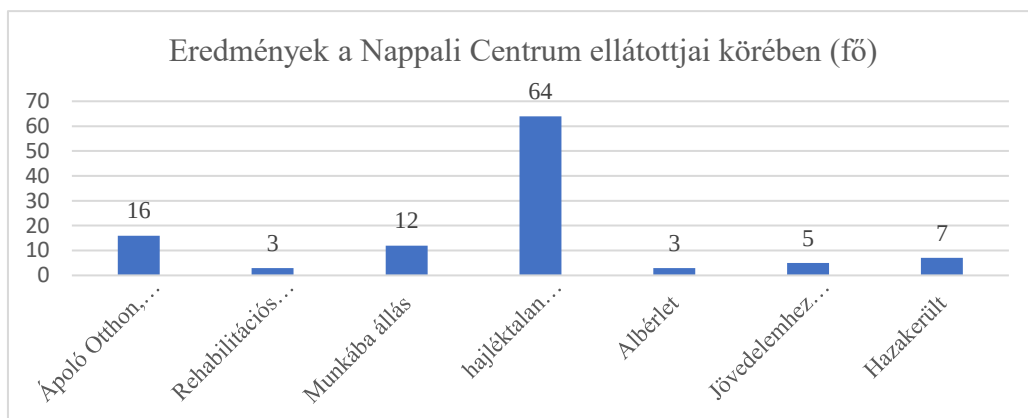
Forrás: Saját szerkesztés, Február Harmadika kérdőíves adatfelmérés, 2023

II.sz. ábra: Támasz Alapítvány Pécs intézményrendszere

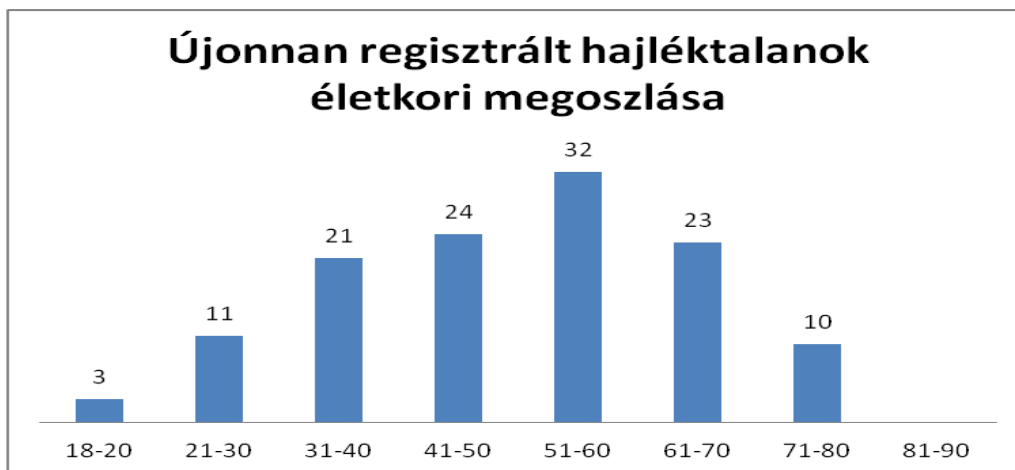
Forrás: Saját szerkesztés, 2024

III. sz. ábra: Eredmények a Nappali Centrum ellátottjai körében

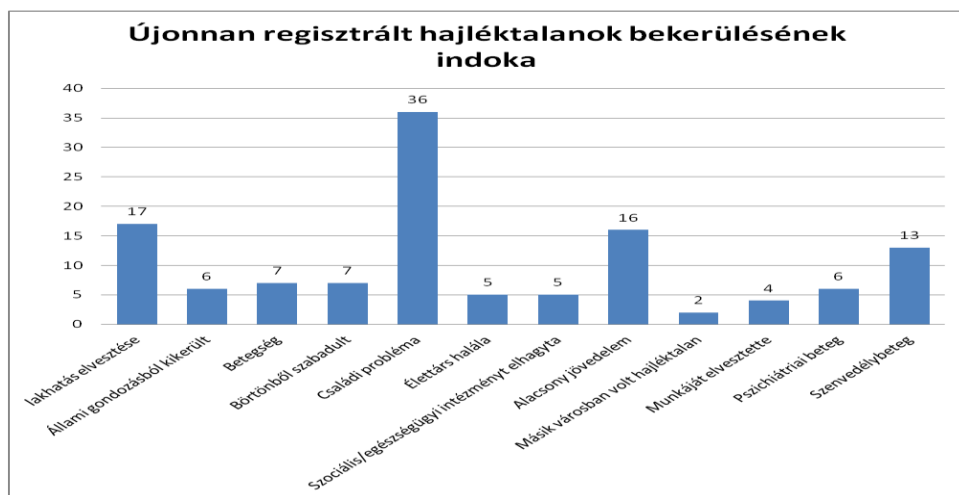
Forrás: Saját szerkesztés, Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023

IV. sz. ábra: Újonnan regisztrált hajléktalanok életkori megoszlása

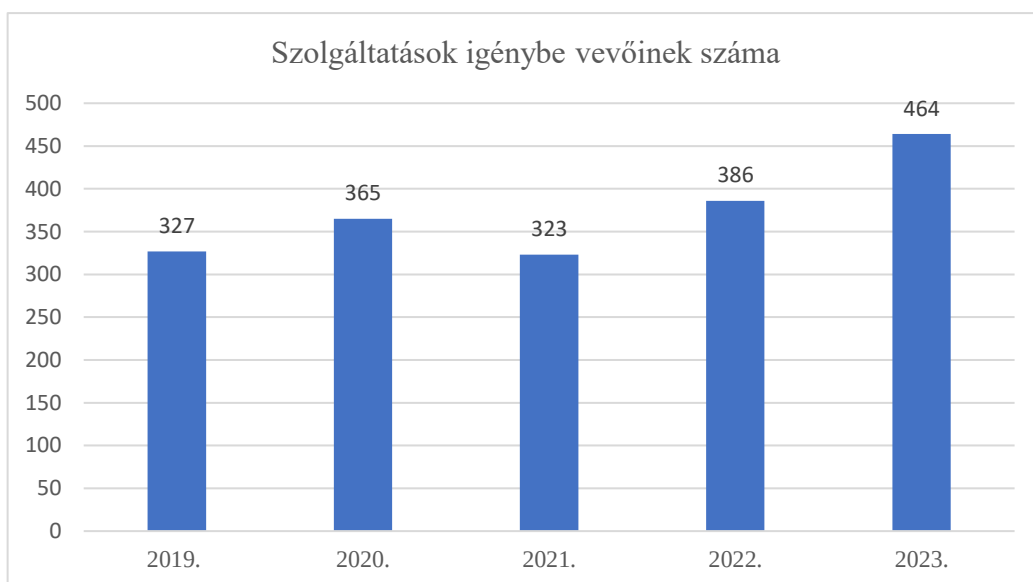
Forrás: Saját szerkesztés, Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023

V. sz. ábra: Újonnan regisztrált hajléktalanok bekerülésének indoka

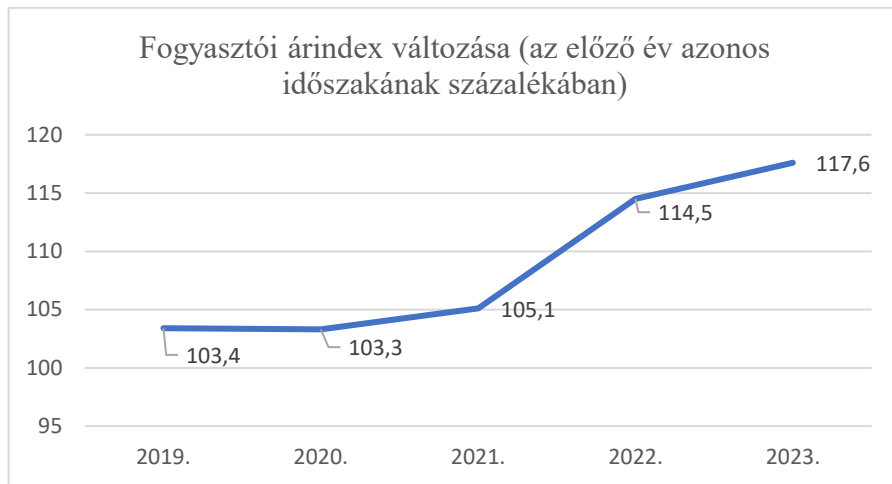
Forrás: Saját szerkesztés, Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023

VI. sz. ábra: Szolgáltatások igénybe vevőinek száma

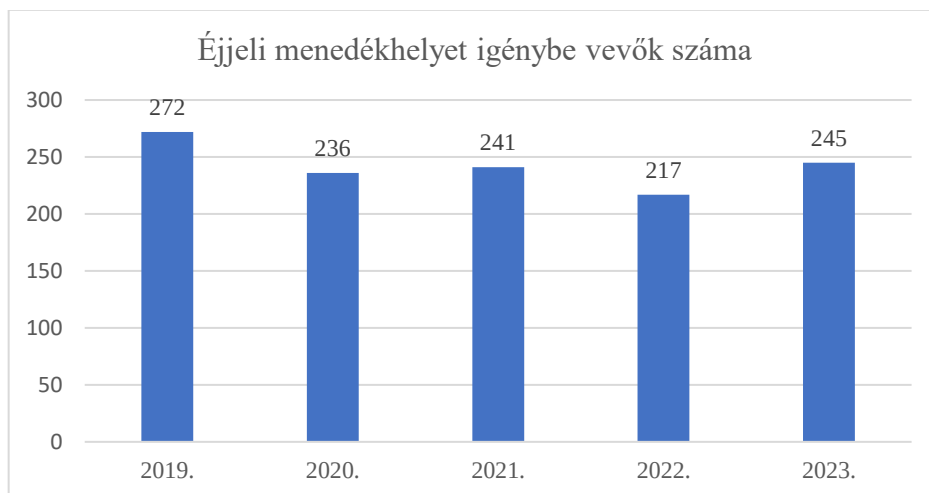
Forrás: Saját szerkesztés, Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023

VII. sz. ábra: Fogyasztói árindex változása (az előző év azonos időszakának százalékában)

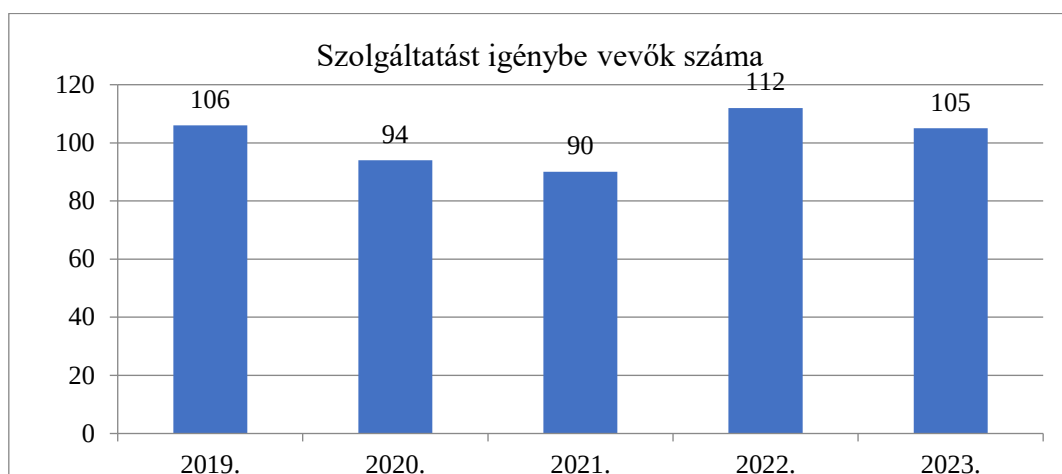
Forrás: Saját szerkesztés, Központi Statisztikai Hivatal, 2023

VIII. sz. ábra: Éjjeli menedékhelyet igénybe vevők száma

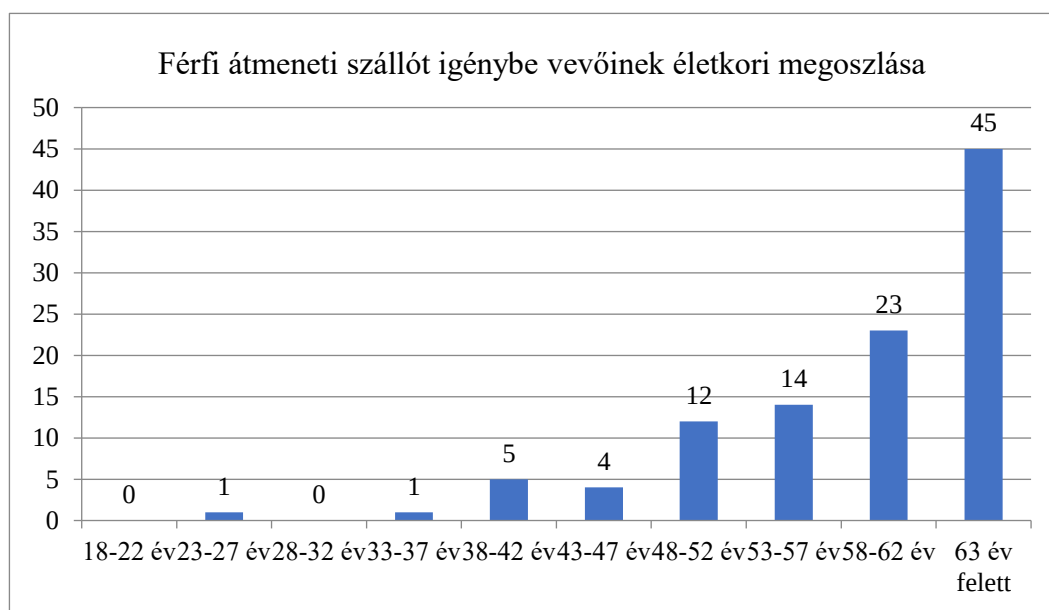
Forrás: Saját szerkesztés, Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023

IX. sz. ábra: Szolgáltatást igénybe vevők száma

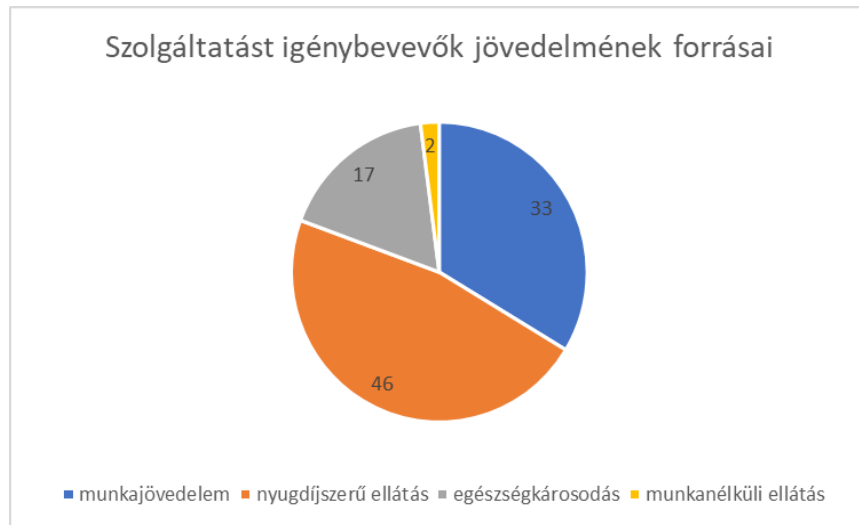
Forrás: Saját szerkesztés, Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023

X. ábra: Férfi átmeneti szállót igénybe vevőinek életkori megoszlása

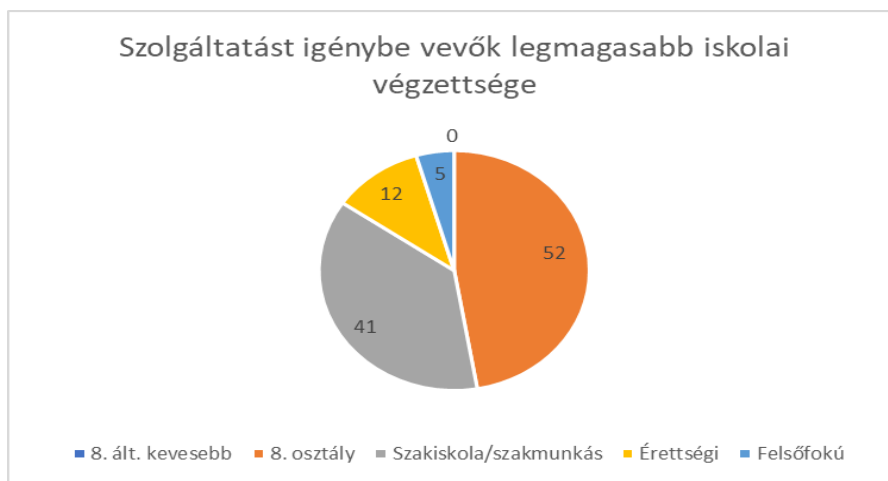
Forrás: Saját szerkesztés, Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023

XI. sz. ábra: Szolgáltatást igénybe vevők jövedelmének forrásai

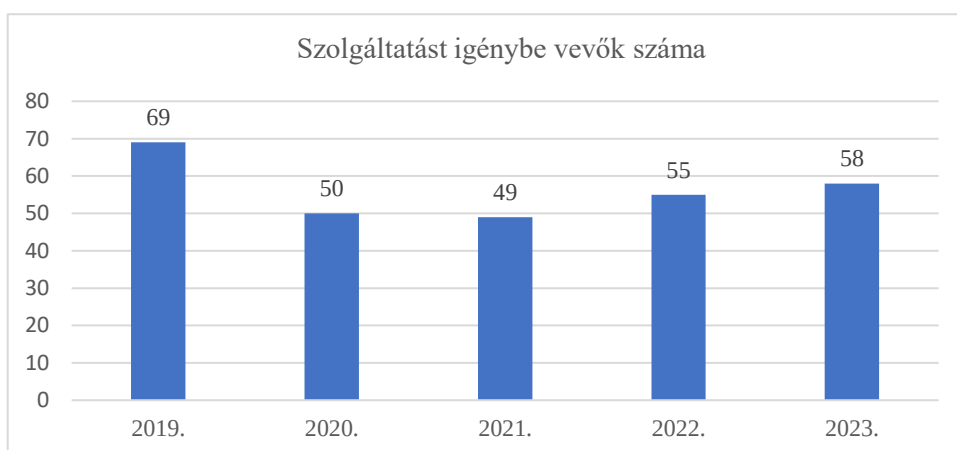
Forrás: Saját szerkesztés, Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023

XII. sz. ábra: Szolgáltatást igénybe vevők legmagasabb iskolai végzettsége

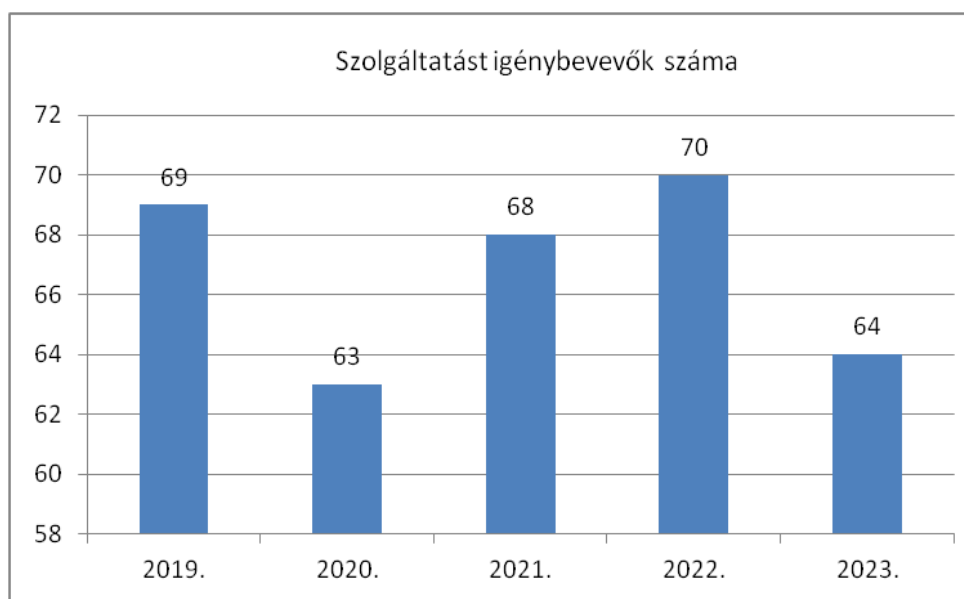
Forrás: Saját szerkesztés, Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023

XIII. sz. ábra: Szolgáltatást igénybe vevők száma

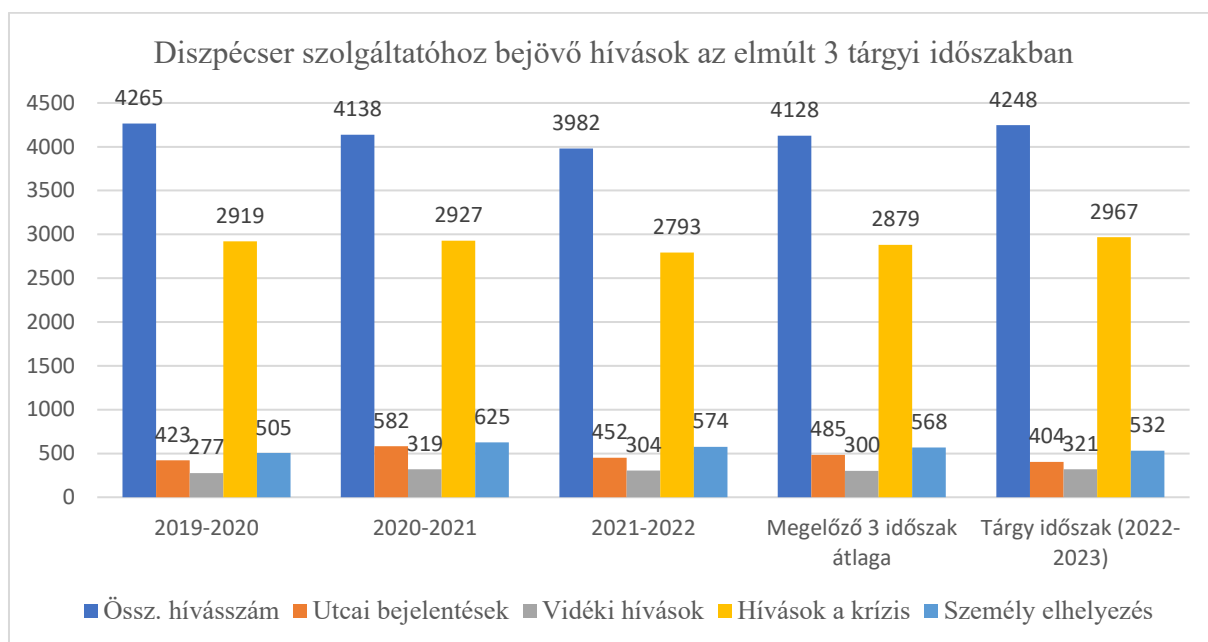
Forrás: Saját szerkesztés, Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023

XIV.sz. ábra: Szolgáltatást igénybevevők száma

Forrás: Saját szerkesztés, Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023

XV. ábra: Diszpécser szolgálatához bejövő hívások az elmúlt 3 tárgyi időszakban

Forrás: Saját szerkesztés, Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023

I. sz. táblázat

Támasz Alapítvány Pécs éjjeli menedékhelyek és átmeneti szállók igénybe vevőinek jellemzői – Iskolai végzettség

Intézmény/szolgáltatás megnevezése	Igénybe vevők száma	Legmagasabb iskolai végzettség aránya				
		8. oszt. kevesebb	8. oszt.	szakmunkás végz.	érettségi	felsőfokú
női éjjeli menedékhely	98 fő	18%	55%	15%	12%	0%
férfi éjjeli menedékhely	245 fő	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
női átmeneti szálló	34 fő	9%	66%	9%	13%	3%
férfi átmeneti szálló (Edison u.)	105 fő	0%	50%	39%	11%	0%
férfi átmeneti szálló (Névtelen u.)	58 fő	7%	31%	45%	15%	2%

Forrás: Saját szerkesztés, Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023

II. sz. táblázat

Támasz Alapítvány Pécs éjjeli menedékhelyek és átmeneti szállók igénybe vevőinek jellemzői - jövedelem

Intézmény/szolgáltatás megnevezése	Igénybe vevők száma	Jövedelmek nagysága			
		1-55.000 Ft	55.001-75.000 Ft	75.001-115.000 Ft	115.000 Ft felett
női éjjeli menedékhely	98 fő	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
férfi éjjeli menedékhely	245 fő	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
női átmeneti szálló	34 fő	21%	31%	19%	28
férfi átmeneti szálló (Edison u.)	105 fő	31%	18%	21%	30%
férfi átmeneti szálló (Névtelen u.)	58 fő	41%	22%	19%	17%

Forrás: Saját szerkesztés, Támasz Alapítvány Pécs Szakmai beszámoló, 2023

III. sz. táblázat: Jövedelmek csoportosítása

Intézmény/szolgáltatás megnevezése	Igénybe vevők száma	Jövedelmek nagysága			
		0-30 000 Ft	30.001-60.000 Ft	60.001-100.000 Ft	100.001 Ft felett
közterület	1530	62%	13%	17%	8%
éjjeli menedékhely	5738 (átmeneti szállóval összesen)	65%	12%	14%	9%
átmeneti szálló		53%	12%	18%	17%

Forrás: Saját szerkesztés, Február Harmadika kérdőíves adatfelmérés 2023.